

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**Формування технологічних умінь молодших школярів
у процесі позаурочної діяльності**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 632 групи

Іваш Марина Василівна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
асистент **Маковійчук О. В.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 4/1 від 16 листопада 2021 р*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 1.1. Сутнісна характеристика поняття «технологічні уміння» молодших школярів у психолого-педагогічній літературі
- 1.2. Особливості формування технологічних умінь у молодших школярів
- 1.3. Роль позаурочної діяльності у формуванні технологічних умінь молодших школярів

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 2.1. Констатувальне дослідження рівнів сформованості технологічних умінь учнів початкової школи
- 2.2. Методи, прийоми та засоби формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності
- 2.3. Педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності

Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

У ХХІ столітті, враховуючи досягнутий рівень суспільного розвитку та його перспективи, сформульовано нові вимоги до спеціальності та якості праці людини. Перш за все це пов'язано з технологічною революцією, зокрема з її інформаційним компонентом, з досягненнями науково - технічного прогресу, які якісно змінюють середовище життєдіяльності сучасної людини. Такі процеси вимагають виховання особистості, яка може брати участь у технологічній, творчій та проектній-технологічній діяльності, тобто її праця є творчою предметно-перетворювальною. Високий рівень технологічних умінь, здатність до ініціативи, творчості і саморозвитку, професіоналізм і конкурентоспроможність є об'єктивними вимогами до особистості як до суб'єкту технологічної діяльності. Важливе місце в цьому процесі займає технологічна освітня галузь, яка сприяє формуванню у школярів технологічної компетентності на основі систем технологічних знань і умінь, що є основою для подальшої технологічної діяльності; становленню цілісної особистості, для якої важливі різні види розумової і фізичної праці, технологічні якості, що забезпечують самореалізацію, самоствердження і соціалізацію.

Технологічна освітня галузь знаходиться на етапі якісного оновлення та розвитку. Відзначимо, що сучасні дослідження в основному спрямовані на вивчення специфіки викладання цієї галузі в учнів середнього та старшого шкільного віку. На наш погляд, технологічна підготовка молодших школярів на сьогодні є найменш вивченою в дидактиці технологічної освіти і в методиці навчання технологій як галузі педагогічного знання, хоча навчання молодших школярів «дизайну і технологій» є першим етапом складного і багатогранного процесу розвитку людини як суб'єкта технологічної діяльності.

У Концепції Нова українська школа передбачені перспективи і можливості модернізації системи технологічної підготовки учнів відповідно до сучасного соціально-економічного стану країни і ринку праці [47].

Стан дослідження проблеми. Вивчення науково-педагогічної

літератури і стану сучасної технологічної освіти підтверджує важливість розкриття різнобічних ресурсів уроків технологічного навчання для формування технологічних умінь молодших школярів.

Особливості формування й розвитку навчальних умінь досліджено в наукових працях психологів (Б. Ананьєва, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, В. Зінченка, Н. Менчинської, С. Рубінштейна, Н. Талізінної, та ін.) та педагогів (Ю. Бабанського, Т. Байбари, Н. Бібик, М. Вашуленка, І. Лернера, О. Онопрієнка, О. Савченко та ін.). Проблеми формування технологічних умінь молодших школярів присвячені дослідження А. Ботюка, В. Гавриш, О. Кучерявого, Н. Котелянець, Є. Мілеряна, В. Мірошника, В. Моляко, Т. Мачачі, Т. Носаченко, Л. Оршанського, О. Проскури, Г. Тарасенко, В. Тименка, К. Щербакової, Г. Щукіної та ін. Позаурочну діяльність учнів досліджували І. Бех, В. Борисов, В. Вербицький, А. Капська, Б. Кобзар, Ю. Руденко, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін. Виховний потенціал позаурочної художньо-технічної діяльності учнів вивчали І. Андрощук, А. Кузьмінський В. Омеляненко, В. Галузьяк, М. Сметанський, О. Киричук, Л. Кондрашова.

Таким чином, проблема формування технологічних умінь привертає до себе увагу багатьох дослідників, тому що вона спрямована на пошук більш ефективних методів і прийомів навчання учнів. Тому тема магістерської роботи «Формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності» є актуальною.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідити організаційно-педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності.

Задачі дослідження:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі;
- розкрити сутність та специфіку формування технологічних умінь у молодших школярів у процесі позаурочної діяльності;

- дослідити наявний стан сформованості технологічних умінь учнів початкової школи;
- обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес формування технологічних умінь молодших школярів.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, методики навчання технологій; вивчення нормативних документів; узагальнення, абстрагування, класифікація для обґрунтування теоретичних основ дослідження;
- *емпіричні*: спостереження, діагностичні (анкетування, бесіди з учнями й вчителями початкової школи, тестування, метод аналізу результатів діяльності, метод експертних оцінок);
- педагогічний експеримент (констатувальний) – математичного оброблення експериментальних даних.

Теоретичне значення дослідження: визначено зміст понять «технологічні вміння» молодших школярів, «позаурочна діяльність», «позаурочна художньо-технічна діяльність» учнів; розкрито особливості формування технологічних умінь молодших школярів, проаналізовано виховне значення позаурочної художньо-технічної діяльності у формуванні технологічних умінь молодших школярів; теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної художньо-технічної діяльності.

Практичне значення дослідження: отримані в процесі проведеного дослідження результати можуть бути використані вчителями початкових

класів для вдосконалення освітнього процесу з метою формування технологічних умінь учнів початкових класів у процесі позаурочної художньо-технічної діяльності.

Структура магістерської роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, параграфів до розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. *Сутнісна характеристика поняття «технологічні уміння» молодших школярів у психолого-педагогічній літературі*

Відповідно до логіки магістерської роботи базовими є поняття «уміння», «технологічні уміння», «формування технологічних умінь», «позаурочна діяльність».

Поняття «уміння» є найбільш загальним серед визначеного понятійного апарату наукового дослідження, яке є, було і залишається предметом філософських, психологічних, педагогічних та інших досліджень.

Так, у науковій літературі можна знайти різні тлумачення поняття «уміння». Наприклад, С. Кісельгоф розглядає вміння як «оволодіння певною системою операцій і дій, що використовуються людиною в незвичайних, нових для нього умовах, доцільну діяльність на основі отриманих знань», Е. Кабанова-Міллер як «спосіб виконання дії», Л. Фрідман – як «свідоме використання наявних у людини знань і навичок для виконання складних дій у різних умовах розв'язання задачі», Є. Б. Петеліна – як «успішне виконання конкретних дій із застосуванням правильних прийомів і способів», П. Гурвич – як «здатність до дії у варіативних умовах».

На думку дослідника М. Савчина, умінням можна вважати здатність людини використовувати наявні знання, поняття, оперувати ними для виявлення істотних властивостей об'єктів і явищ, успішного вирішення теоретичних і практичних завдань.

С. Смирнов пояснює вміння як засвоєний людиною шляхом тривалих вправ спосіб виконання дій як в звичайних, так і нових змінених умовах. Отже, в сучасній психолого-педагогічній літературі немає однозначного тлумачення терміна «вміння». Можна виділити два основних підходи до розгляду цього

поняття:

- вміння розглядається як процес діяльності, окремі дії, засвоєні людиною, виконуються свідомо (П. Гальперін, І. Лернер) ;
- вміння розглядається як готовність і здатність виконувати певні види діяльності (А. Петровський, А. Брушлінський).

На думку Е. Галямової природу умінь не можна з'ясувати поза їх зв'язком зі знаннями і навичками, оскільки в будь-якому вигляді пізнавальної і технологічної діяльності людини знання, вміння та навички завжди виступають у складній діалектичній взаємодії та єдності. Взаємозв'язок знань, умінь і навичок є безперечним і визнається всіма вченими, проте суть цього зв'язку розуміється по-різному.

Так, деякі дослідники, наприклад, Н. Левитів, вважає вміння незавершеним навиком, що можна уявити у вигляді схеми «знання - вміння - навички». Інші ж, наприклад, І. Зимова, наполягають на тому, що первинними є навички, а вміння – вдруге, що відображено в схемі: «знання – навички - вміння».

Ці підходи засновані на положенні, що вміння і навички представляють два різних рівня оволодіння дією, тому важливо визначити, який з них вище, на що вказує Е. Гвоздєва.

А. Бобров підкреслює, що без знань не може сформуватися вміння, одночасно навички можуть сформуватися і на основі механізму успадкування. Уміння формуються не тільки в процесі оволодіння знаннями, а й навичками використання досвіду. Тільки ті знання можуть стати основою вміння, які відзначаються гнучкістю, широтою. В цьому і полягає значення спеціальних знань у будь-якій професійній підготовці: вони повинні стати основою для формування умінь. На думку автора, в професійній підготовці важливіше вміння, сформовані на основі знань, тому що самі по собі знання мало що дають, а вміння є джерелом отримання нових знань.

На думку П. Гальперіна, Н. Тализіної, вміння складається з окремих дій, між якими існує тісний зв'язок. Кожна дія включає операції – спосіб реалізації

дії, який в результаті неодноразового використання в стабільних умовах діяльності трансформується, втрачає свідому цілеспрямованість, автоматизується і перетворюється в навички. Навички – це, як правило, просте стереотипне повторення минулого досвіду, натреновані, автоматизовані дії (Є. Ігнат'єв).

Науковці вказують на специфічні особливості умінь, які відрізняють їх від навичок: відсутність автоматизації при виконанні дій, постійна опора на знання і попередній досвід, наявність самоконтролю в процесі виконання дій, наявність особливих етапів формування умінь – від первинного, елементарного вміння до вторинного, високорозвиненого, творчого вміння.

Звернемося до аналізу *технологічних умінь*.

Технологічна діяльність як окремий вид навчальної діяльності являє собою педагогічно обумовлене перетворення предметів праці з метою спрямованого перетворення особистості школяра, на що вказує О. Узорова. В ході цієї діяльності відбувається формування у школярів технологічних умінь.

Як вказує В. Симоненко, технологічні вміння – це засвоєні людиною способи перетворювальної діяльності на основі набутих технологічних знань відповідно до досягнутого рівня науково-технічного прогресу і виробництва.

У зміст технологічних умінь школярів В. Кочнев включає: знання матеріалів і їх властивостей; знання основних принципів конструювання типових деталей машин, їх елементів і способів з'єднання; вміння читати прості креслення, виконувати ескізи; вміння виконувати елементарні розрахунки основних механізмів; здійснювати вибір заготовки; планувати технології виготовлення конструкції і виконувати відповідні операції. Формувати конструкторські і технологічні знання і вміння учнів автор пропонує шляхом вирішення ряду завдань конструкторського, технологічного змісту.

Науковець Е. Зеєр виділяє наступні технологічні вміння: знання пристрою і принципу дії технічних об'єктів, форми, матеріалу і

конструктивно-технологічних елементів деталей, способів їх з'єднання, принципів і методів конструювання; вміння вибрати оптимальну схему конструкції, форму і матеріал деталей, знайти художнє рішення завдання і виготовлення виробу.

Д. Тхоржевський звертає увагу на наступні технічні вміння в здійсненні технологічного процесу:

- пояснення технологічного процесу;
- вибір заготовки;
- вибір інструменту;
- вибір способу установки заготовок і інструменту;
- визначення послідовності технологічних операцій;
- складання операційної технології;
- самостійна розробка технологічного процесу.

Аналіз навчальної програми інтегрованого курсу «Дизайн і технології» показує, що в основу технологічного навчання школярів покладена проектно-технологічна система. Характерною особливістю програми є те, що вона передбачає формування технологічних знань і технологічних умінь, розвиток технічного мислення і конструкторських здібностей школярів в умовах широкого залучення їх до суспільно-корисної і продуктивної предметно-перетворювальної діяльності з вирішенням завдань і виготовленням виробів.

Орієнтуючись на теоретичні дослідження і нормативні документи технологічної освітньої можна виділити зміст технологічних і технічних умінь школярів:

- мати загальні уявлення про технічний малюнок, ескіз і креслення;
- мати поняття про технологічний процес, операції, переходи, про типових технологіях обробки матеріалів;
- загальні принципи технічного конструювання, загальний алгоритм з будівлі конструкції;
- мати загальне уявлення про обробку матеріалів;

- визначати механічні та технологічні властивості матеріалів за довідковими таблицями;
- складати технологічні карти;
- здійснювати складання нероз'ємних і роз'ємних з'єднань;
- вирішувати технічні, технологічні завдання, пов'язані з вибором оптимальних способів, засобів, послідовності і режимів обробки нескладних деталей;
- вирішувати конструкторські завдання, пов'язані з вибором можливих варіантів конструкцій деталей або виробів з числа вже наявних або самостійно сконструйованих.

Таким чином, проведений аналіз нормативних документів технологічної освітньої галузі дав можливість визначити зміст технологічних умінь, які повинен отримати школяр, а також дозволив зробити висновок, що технологічна діяльність школярів повинна проходити поетапно, в результаті чого формується певна система розумових і практичних дій. Технологічні вміння повинні бути «гнучкими», «мобільними». Вони формуються і розвиваються шляхом вправ і виконання різних технологічних операцій і в цілому творчих проектів.

Інтегрований курс «Дизайн і технології» має практико-орієнтовану спрямованість. Його зміст не тільки дає дитині уявлення про технологічний процес як сукупності застосовуваних при виготовленні будь-якої продукції процесів, правил, вимог, що пред'являються до технічної документації, а й показує, як використовувати ці знання в різних сферах навчальної та позаурочної діяльності (при пошуку інформації, засвоєння нових знань, виконанні практичних завдань).

Відповідно до даних типової програми одним із завдань вивчення технології в початковій школі є формування техніко-технологічних умінь.

До техніко-технологічних умінь автори відносять вміння роботи з технологічною документацією, вміння дотримуватися технологію виготовлення виробів, освоєння способами і прийомами роботи з різними

матеріалами та інструментами, початкових умінь пошуку інформації. Формування техніко-технологічних умінь відбувається в процесі роботи з технологічними картами.

Т. Носаченко [40] вказує, що навички та вміння ґрунтуються на знаннях і формуються в процесі практичної діяльності. Знання і розуміння своєї справи, правильна методика його виконання дозволяють учням оволодіти тими якостями особистості, які ведуть до майстерності і успіху. Знання та вміння сприяють процесу проектування. Однак крім зазначених якостей учні повинні володіти певними професійними здібностями, які проявляються в процесі конструювання і сприяють успішному вирішенню конструкторсько-технологічних завдань.

Аналіз літератури показав, що до технологічних умінь школярів О. В.Олійник [42] відносить:

- вміння правильно здійснювати стратегію свого професійного вибору та професійної кар'єри;
- вміння свідомо і творчо вибирати оптимальні способи перетворювальної діяльності з маси альтернативних підходів з урахуванням їх наслідків для природи і суспільства;
- вміння швидко освоювати нові професії, технологічні операції і технології в цілому,
- вміння планувати свою діяльність, прогнозувати і передбачати її результати, оцінювати економічну ефективність цієї діяльності;
- вміння мислити системно і комплексно, самостійно виявляти потреби в інформаційному забезпеченні діяльності, безперервно оволодівати новими знаннями і застосовувати їх в якості засобів;
- перетворювальної діяльності, бути завжди в «діловій» формі і чуйно реагувати на постійно змінювальну інформаційну і технологічну обстановку;

- графічні вміння з розробки, побудови та моделювання графічних зображень, пов'язаних з перетворювальною діяльністю і урахуванням графічного дизайну;
- вміння здійснювати проектну діяльність, спрямовану на самостійну розробку та виготовлення виробу – від ідеї до її втілення;
- вміння здійснювати дизайн-аналіз технологічного середовища, свого робочого місця та середовища проживання;
- вміння визначати рівень своєї готовності до перетворювальної діяльності.

Технологічні вміння повинні бути "гнучкими", мобільними. Вони формуються і розвиваються шляхом вправ і виконання різних технологічних операцій і в цілому творчих проектів.

Багатьма авторами обґрунтовується підрозділ технологічних умінь на наступні види (О. Олійник, Т. Носаченко, В. Тимченко, А. Усова та ін.):

- загальнотехнологічні (планування, організація, самоконтроль і регулювання),
- загальновиробничі (читання і складання креслень, виконання технічних розрахунків, вимірювання, налаштування і налагодження технічного пристосування тощо),
- спеціальні (професійні), що забезпечують високий рівень виконання технологічних дій у тій чи іншій професії [30].

С. Батишев [3] вважає, що спочатку в процесі навчання технології школярі повинні набувати загальні технологічні знання, навички та вміння, що становить фундамент їх подальшої професійної підготовки. Істотними сторонами цих умінь і є їх єдина структура для різних профілів технологічної підготовки школярів; вони одночасно є і загальновиробничими навичками, і вміннями, тобто характерними для багатьох видів праці на підприємствах різних галузей.

До загальнотехнологічних умінь С. Батишев [3] відносить навички планування, контролю, вимірювання, організації свого робочого місця і координації руху, виконання розрахунків, навички самоконтролю.

П. Атутов і В. Поляков відзначають, що зміст технологічного навчання передбачає загальнотрудову (планування, організацію праці, самоконтроль, вміння працювати в колективі), в тому числі і загально виробничу (основи економіки та організації виробництва і праці, відомості про охорону навколишнього середовища, формування загальновиробничих умінь-обчислювальних, графічних та ін.), загальнотехнічну підготовку (основи машинознавства, технічного креслення, автоматики тощо), а також спеціальну підготовку школярів (основи технології виробництва та виконання конкретних робіт за певною професією) " [2, с. 72]

А. Алексєєва [1] зазначає, що суттєвою стороною загальнотехнологічних умінь є те, що школярі опановують ними в процесі навчального і суспільно корисного, продуктивної праці. Спеціальні вміння формуються у школярів головним чином на заняттях з технологічного навчання. Без них неможливе кваліфіковане виконання учнями продуктивної праці.

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначаємо, що в процесі навчання в початкових класах на уроках дизайну і технологій формуються два види умінь: технологічні і технічні. При цьому технологічне вміння являє собою «сукупність розумових дій по відшуканню оптимальних способів перетворення інформації, матеріалів, заготовок». У свою чергу сукупність практичних дій з відшукання оптимальних способів перетворення автори визначають, як «технічне вміння». У зміст технологічних умінь автори включають вміння аналізувати зразок виробу, вміння складати план роботи, вміння організувати робоче місце, вміння вибору засобів навчання, володіння технологічною термінологією, вміння виконувати розмітку за шаблоном і за кресленням тощо.

1.2. *Особливості формування технологічних умінь у молодших школярів*

Сучасні процеси у сфері освітньої політики нашої держави потребують розробки нових підходів до обґрунтування наукових основ морального, технологічного, естетичного, фізичного та сімейного виховання. Одним з напрямків вирішення цього завдання є технологічне виховання учнів і підготовка їх до самостійного життя і праці в сучасних умовах. Найважливішим аспектом цієї проблеми є праця, як засіб розвитку і основа виховання і становлення особистості. Адже саме праця долучає учнів до складної системи суспільних відносин, формує ціннісні орієнтації.

Проблема технологічного навчання завжди займала важливе місце у вітчизняній педагогічній науці та шкільній практиці. Особливо актуальною вона стала на сучасному етапі розвитку нашої держави в умовах входження в європейське і світове співтовариство освітніх систем. У зв'язку з цим активізувався пошук шляхів вдосконалення змісту, форм і методів технологічного навчання, що навчаються на різних ступенях загальноосвітньої школи, в тому числі і початковій ланці.

Процес формування технологічних умінь в молодшому шкільному віці, на думку С. Шухардіної [79], являє собою частину технологічної діяльності, спрямованої на перетворення предметів праці (матеріали, заготовки, інформація) в об'єкти (продукти) праці, що включає орієнтовний (організаційний), виконавчий і контрольний компоненти. Також, на думку автора, процес формування технологічних умінь молодших школярів повинен ґрунтуватися на наступності дошкільного та початкового навчання.

Реалізація виховних можливостей уроків технологічного навчання у формуванні технологічних умінь завжди була в полі зору вчених і практиків. Разом з тим, швидкі зміни пріоритетів у сфері освіти, в тому числі і в початковій ланці, вимагають постійної уваги до її організації з корекційною метою відповіді на нові завдання. Як зазначає Т. Зав'ялова [15], при організації та проведенні уроків технологічного навчання в початковій школі, визначенні

змісту навчального матеріалу, формуванні технологічних умінь важливо забезпечувати принцип наступності. Це стосується, перш за все, дошкільних установ і початкової школи, і початкових і середніх класів основної школи. Саме це потребує постійної уваги, враховуючи дидактичні підходи до організації та проведення уроків з навчального предмету технологічне навчання.

Виходячи із завдань діяльності і призначення, учні отримують елементарні вміння і навички роботи з тканинами, папером, пластиліном, природними матеріалами і роботи з найпростішими ручними інструментами, і виконання ними простих технологічних операцій з метою отримання виробу.

До етапів формування технологічних умінь на думку М. Трофімової [67] можна віднести:

- уявлення про дію, первинний досвід і мотивація;
- засвоєння знань про спосіб виконання дій;
- тренування в застосуванні наявних знань, самоконтроль дій;
- контроль вміння виконувати певну технологічну дію.

На думку О. Давидчук [13], технологічне виховання, починаючи вже з першого класу, органічно поєднується з навчальним процесом. Тому саме уроки технологічного навчання в початковій школі відіграють важливу роль у формуванні основних технологічних умінь і навичок, якими людина користується протягом усього життя.

До них відносяться робота з папером і картоном, нитками і тканиною, природними матеріалами. Крім цього, на уроках технології учні отримують відомості про форму і будову різних предметів, інструментів для обробки матеріалів, прийомів роботи з ними, тощо. Отже, технологічна підготовка молодших школярів є фундаментом для формування у них свідомого ставлення до практичного застосування знань, умінь і навичок, чому сприяє організація і проведення уроків технологічного навчання в початковій школі.

Н. Конишева [28] вказує, що перехід дітей в початкову школу супроводжується не тільки зміною провідного виду їх діяльності, а й

розширенням обсягу знань, умінь і навичок з обробки, вже відомих з попередньої освітньої ланки, матеріалів і доповненням видів праці, пов'язаних з технологічними операціями обробки деревини, металів, пластичних мас, роботою з різними конструкторами. Це і забезпечує основу підготовки молодших школярів до технологічного навчання в наступних класах загальноосвітньої школи. Очевидно, що для цього при розробці змісту навчального матеріалу з формування технологічних умінь слід чітко забезпечувати наступність і послідовність, починаючи з закладів дошкільної освіти і завершуючи старшими класами.

Важливими визначальними факторами при цьому повинні стати вікові особливості, можливості і потенціал дітей, їх технологічний досвід і теоретична підготовка, що зазначає О. Куревіна [33]. Саме такої чіткості і системності в підходах до організації та проведення уроків технологічного навчання зараз і не вистачає. Для кожної вікової групи розробляються програми та навчально-методичне забезпечення окремими авторами та авторськими колективами, в основному, без належної співпраці та узгодження позицій. Звичайно, що цей аспект в підході до організації та формування технологічних умінь є значним резервом у покращенні підготовки учнів.

Як відомо, метою технологічного навчання в даний час має бути ознайомлення учнів з основами різних галузей сучасного виробництва транспорту, будівництва, обслуговування і формування у школярів потрібних технологічних умінь і навичок.

Підтвердженням цього є думка Е. Трегубенко [66] про те, що ця мета обумовлена різними аспектами, з числа яких провідне місце займає технологічна діяльність людини, яка і є тим засобом, що забезпечує розвиток його здібностей.

У нормативних документах з технологічного навчання в початкових класах, позначені необхідні знання, вміння і навички, якими повинні оволодіти Учні. Зміст програми будується так, що з кожним роком навчання учнів обсяг знань, умінь і навичок по кожному окремому виду праці ускладнюється, але

забезпечується наступність, при цьому між окремими видами праці забезпечується взаємозв'язок.

Доцільним видається короткий розгляд на прикладі роботи з окремим видом матеріалу, що пропонує М. Трофімова [67].

Вже в першому класі здійснюється практичне ознайомлення з властивостями матеріалів та їх походженням, з призначенням інструментів і матеріалів для роботи з матеріалами, оволодіння прийомами виконання простих технологічних операцій, виконання робіт з виготовлення виробів.

У наступному класі діти знайомляться з технологіями виготовлення виробів прямокутної форми; розміткою виробів за кресленнями, з використанням шаблонів і за допомогою лінійки: планують послідовність виготовлення виробів, виконують розрахунки, визначають розміри, обчислюють кількість необхідного матеріалу, доцільно розміщують з економією матеріалу, прикрашають вироби. В четвертому класі початкової школи обсяг технологічних знань, умінь і навичок відповідно розширюється, учні знайомляться з правилами побудови креслень складної форми; виготовлення розгорток, деталей виробу; набувають навичок догляду за інструментами і підготовкою їх до роботи; виконують технологічні операції, художньо оформляються вироби. Таким чином, забезпечена наступність з усіма матеріалами: папером і картоном, тканиною, пластиліном, фольгою і дротом, фанерою і природними матеріалами. Програмою технологічної освітньої галузі визначається взаємозв'язок між окремими видами праці, суть яких полягає в тому, що при виготовленні виробів з різних матеріалів повторюються інструменти, прийоми роботи з ними, способи обробки матеріалів, виконання операції, послідовність технологічного процесу. Такий взаємозв'язок між окремими видами праці сприяє розширенню загального і політехнічного кругозору учнів, забезпечує їх трудову підготовку, сприяє формуванню технологічних умінь.

Основними завданнями вивчення цього предмета, повинні стати:

- формування елементарних технологічних, конструкторських знань, технологічних і технічних умінь і навичок;
- розширення політехнічного кругозору учнів, ознайомлення з основами сучасного виробництва;
- початкове ознайомлення з масовими робітничими професіями, формування інтересів до нових видів праці;
- підготовка учнів до виконання посильних видів праці вдома, в сім'ї.

З цих завдань стає очевидним, що уроки технологічного навчання, в порівнянні з уроками інших навчальних предметів мають свої особливості, які можна позначити так: практична робота учнів займає центральне місце на уроці, вироби, виготовлені ними, можуть знайти практичне застосування як в школі, так і сім'ї, що, природно, підвищує активність дітей, але робота школярів з різними інструментами вимагає ретельного дотримання правил безпечної праці [47]. Саме тому, як і до уроків з інших предметів в початкових класах, до уроків технологічного навчання висувається ряд дидактичних вимог. З огляду на це досі немає єдиного підходу до класифікації уроків технологічного навчання, які враховували б усі особливості.

Серед критеріїв, які покладені в основу визначення типу уроку визначаються наступні: зміст (уроки по обробці паперу, тканини, деревини та ін.), способи проведення (урок-подорож, урок-казка, урок-екскурсія і т. д.), дидактична мета (урок засвоєння нових знань, урок формування умінь і навичок, комбінований урок тощо).

Очевидно, що кожен підхід до визначення типів уроку має перелік базових (традиційних) умінь і навичок, передбачених Державною стандартом для початкової школи. При цьому пропонуються поєднання різних технологічних операцій: згинання, різання, склеювання, ліплення, аплікація, навички з'єднання деталей різними способами, тощо. Розглядаючи докладніше зміст даних інноваційних програм, можна констатувати, що всі вони будуються за загальноприйнятим і незмінним принципах використання можливостей технології виконання різних робіт.

Новизна полягає, в основному, в підборі матеріалу для вивчення технологічних операцій, послідовності їх виконання. Дидактичний підхід щодо оновлення змісту технологічного навчання в початкових класах за рахунок включення в програму виконання робіт з нетрадиційних матеріалів виправдовується тим, що часто вони, є так званим, «додатковим матеріалом», і виготовлення виробів з них підсилює доцільність і практичну значимість роботи школярів. Виконання технологічних операцій роботи з нетрадиційними матеріалами для виготовлення виробу сприяє творчому розвитку учнів, оволодіння ними умінь поєднання форми, розміру, комплектуючих деталей і відбору потрібної колірної гами.

Є. Чернишова [76] вказує на той факт, що при роботі з такими матеріалами навчаються, крім придбання певних знань і практичних умінь, знайомляться з фізичними, механічними і технологічними властивостями нових матеріалів, отримують відомості про процес виготовлення і функціональному призначення використовуваних матеріалів, що розширює їх загальний кругозір.

На думку Б. Трегубенко [66], виготовлення виробів з нетрадиційних матеріалів також викликає додатковий вплив на розвиток груп м'язів кисті рук, закріплює технологічні вміння і навички, отримані при роботі з іншими матеріалами. Адже типовість виконання робочих операцій, що використовуються для роботи з традиційними та нетрадиційними матеріалами, мають багато характерних спільних ознак для всіх видів праці за програмою початкової школи.

Розгляд дидактичних підходів до організації та проведення уроків технологічного навчання в початковій школі дозволяє О. Сидоровій [57] констатувати, що: кожен молодший школяр повинен отримати таку трудову підготовку, яку він зміг би використовувати в подальшому навчанні, і різних сферах діяльності. Організація і проведення уроків технологічного навчання повинні забезпечувати досягнення спільної мети, передбаченої програмою. Уроки технологічного навчання повинні чітко відповідати дидактичним

вимогам і бути різнотипними залежно від педагогічної доцільності та дидактичної мети. На основі аналізу дослідження С. Шухардіної [79] були виділені наступні критерії сформованості технологічних дітей молодшого шкільного віку.

Виходячи з вищесказаного можна зробити висновок, що процес формування технологічних умінь являє собою частину технологічної діяльності, спрямованої на перетворення предметів праці (матеріали, заготовки, інформація) в об'єкти (продукти) праці, що включає *орієнтовний (організаційний), виконавчий і контрольний* компоненти. Також, на думку автора, процес формування технологічних вмінь молодших школярів повинен ґрунтуватися на наступності дошкільного та початкового навчання. Оновлення змісту технологічного навчання в початкових класах необхідно як за рахунок використання авторських інноваційних програм і методик, так і включенням в програму виконання робіт з нетрадиційних матеріалів. При проведенні уроків технології слід використовувати їх можливості для забезпечення наступності технологічної підготовки учнів, що дозволить в значній мірі вирішити проблеми технологічного навчання та виховання молодших школярів.

Розглянемо детальніше особливості урок дизайну і технологій та його можливості у формуванні технологічних умінь молодших школярів.

У життєдіяльності будь-якого суспільства особливе місце займають економічна сфера і сфера матеріального виробництва. А найважливішою умовою для їх розвитку є наявність технологічно грамотних фахівців, які змогли б реалізувати практично всі наукові досягнення в різних областях. Ще в 2000 р. Юнеско проголосила технологічні вміння універсальною компетенцією сучасної людини. Технологічні вміння включають вміння розуміти, використовувати, управляти контролювати і оцінювати технологічний розвиток творчих здібностей, свідомості, гнучкості, підприємливості, вміння вирішувати проблеми [3].

Як вказує Т. Проснякова [50], сучасна технологічно компетентна людина

повинна вміти освоювати різноманітні способи і засоби перетворення матеріалів, енергії, інформації з урахуванням економічної ефективності та можливих екологічних наслідків технологічної діяльності, чітко визначати свої життєві і професійні плани. Для цього створюються певні соціальні, економічні, політичні та інші умови державою, школою, батьками. Учень, як зазначає А. Окунєв [41], виступає головним об'єктом, а школа знайомить його з отриманим життєвим досвідом всього людства, допомагає пізнати і вивчити цей досвід за допомогою освоєння освітніх програм з усіх навчальних предметів, і конкретно, з технологічної освіти.

Формування технологічних умінь школяра відбувається саме на уроках технології, шляхом розвитку технологічного мислення, по тому що тільки «технологія» об'єднує в собі знання всіх відомих наук, тому що в основі своєї предмет технологія має практико орієнтовану спрямованість, тобто на його уроках діти вчать створювати конкретний готовий продукт (вироби з різного матеріалу). Але, щоб створити такий продукт школяреві необхідно володіти деякими компетентностями, тобто знаннями, визначеними вміннями та навичками, і найголовніше, здатністю застосовувати ці знання у вирішенні конкретно поставлених завдань. У роботах М. Новікова [39] зазначено, що учневі необхідно шукати нові, нестандартні рішення, проявляти творче ставлення до роботи, здатність до просторової уяви, вміти пов'язувати теорію з практикою. В основі таких умінь, як свідчать дослідження психологів, лежить розвинені технологічні вміння.

Як показує досвід В. Заєнчик [16], одним з методів розвитку технологічних умінь на уроках технології є вирішення технічних завдань. Це завдання, пов'язані з читанням креслення, аналізом конструкції виробу, які вирішуються при навчанні учнів обробці конструкційних матеріалів. Діти вчать складати технічний план, виконувати робочі операції. Зміст завдань повинен враховувати особливості конструкції і технології виготовлення виробів, рекомендованих для кожного класу. Важливо навчити школярів дотримуватися найбільш цілеспрямованої послідовності, як правило, спочатку

визначають назву деталі і її елементів, потім їх форму і розміри.

Є. Гвоздьева [10] пропонує один з методів формування технологічних умінь – рішення задач з тих чи інших креслень. Наприклад, учні показують креслення нескладного виробу без малюнка і просять це виріб назвати і визначити (прочитати) його основні розміри. Для більш здібних учнів для посилення інтересу можна дати більш складні завдання: побудова відсутніх проєкцій креслення, виконання ескізу з технічного рисунка, визначення форми і розмірів окремих елементів деталей: отворів, вирізів, скосів і ін. Для більшої зацікавленості у творчій діяльності і з метою кращого розуміння креслень їм пропонується самостійно скласти технологічні завдання і технологічні карти.

Технологічні завдання, на думку Є. Ігнат'єва [19], головним чином пов'язані з раціональним підбором матеріалу, визначенням порядку виготовлення окремих деталей, вибором способів і послідовності складання виробу, підвищенням якості виконуваних операцій, економним витрачанням робочого часу. Їх пропонують у вигляді креслень або технологічних карт. У першому випадку навчаються за кресленням складають технологічну карту, у другому – доповнюють її.

У дослідженні Н. Конишевої [29] показано, що в ряду завдань на формування технологічних умінь стоять завдання на приготування предметів рукоділля, вибір способів обробки виробів. Вони сприяють залученню учнів до технічної естетики, виховання у них естетичного смаку, почуття прекрасного. Такі завдання вирішуються, наприклад, при навчанні дівчаток плетіння або в'язання. Плетіння - це один з видів рукоділля, в якому еластичні матеріали послідовно в певному порядку з'єднуються між собою шляхом зміни положення одних смужок відносно інших. Плетіння захоплююче заняття. Сплести можна все що завгодно. Килимки, сумки, серветки, підставки (це якщо з тканини); кошики, посуд і навіть меблі (з прутів, соломи); макраме теж плетіння тільки вузлами. Плетіння з газетних трубочок з'явилося зовсім недавно, але вже захопило багатьох рукодільниць. Дане заняття не тільки добре розвиває технологічне мислення, а й виховує у дітей художній смак,

почуття прекрасного [20].

3. Ліштван [36] пропонує один з популярних способів формування технологічних умінь – в'язання гачком. Це копітка робота, від задуму до його втілення проходить досить багато часу, але вимагає від дитини вміння творчо мислити, підбирати відповідні матеріали, кольори, приносить багато естетичної насолоди.

Е. Лутцева [37] відзначає, що формуванню технологічних умінь на уроках технології сприяють опорні конспекти, так як в процесі вивчення предмета «Дизайн і технології» учні повинні не тільки навчитися виготовляти прості вироби, а й знати технологію його виготовлення. Так, наприклад, в процесі вивчення розділу «проектування і виготовлення одягу» учні повинні вміти вирішувати завдання, успіх яких залежить від рівня технологічного мислення, яке передбачає не тільки розвиток наочно-дієвого мислення і практичного мислення, а й сформованості у учнів просторової уяви.

Просторова уява – це, перш за все, вміння представити плоске зображення як фігуру або деталь, а графічне або схематичне зображення як спосіб діяльності.

Для технологічних умінь, як показують дослідження Е. Петеліна [45], характерна чіткість і логічність міркувань, точність символіки, вміння спостерігати, аналізувати і пояснювати спостереження. Якщо у учнів слабо розвинене просторове мислення, необхідна умова завдання – проілюструвати. Таким матеріалом може служити опорний конспект з виготовлення швейних виробів.

Великі можливості для формування технологічних умінь школярів на уроках має застосування вчителем технології критичного мислення. Формуванню технологічних умінь на уроках технології сприяють ІКТ. Дані технології доречно застосовувати при вивченні окремих тем і розділів програми, тому що технологія передбачає, перш за все, формування і вдосконалення практичних умінь, навичок учнів в економічному веденні повсякденних справ, заготівлі та зберіганні продуктів, догляді за житлом, в

способах художньої обробки матеріалів, моделювання та пошиття одягу [17].

А. Гриньова, Т. Рагозіна [51] у своїх роботах показали, що більша кількість часу має приділятися практичній діяльності учнів на уроці. Тому і по ряду інших причин на уроці, як правило, практикуються виступи вчителя або учнів з використанням комп'ютера, проектора, звукових колонок. Залежно від виступу учитель або учні можуть включати в свою презентацію текстові або графічні фрагменти, анімацію, відеофільми. Презентація може бути побудована так, щоб найбільш оптимально вирішувати поставлені на уроці завдання, одне з яких – формування технологічних умінь учня.

Для вирішення навчальної задачі на уроці використовується презентація, що робить розповідь вчителя більш насиченою, ілюстративною, вона дозволяє вчителю не просто читати лекцію, але вести бесіду з учнями, задаючи питання по темі і тим самим, змушуючи учнів актуалізувати знання, отримані раніше по інших предметів, висловлювати припущення, аналізувати одержувану інформацію, порівнювати, узагальнювати, робити висновки, тим самим, розвиваючи мислення учнів, активізуючи їх пізнавальну діяльність.

Бесіда активізує учнів, розвиває їх пам'ять і мову, робить відкритими знання учнів, має велику виховну силу, є хорошим діагностичним засобом. Приклад формування технологічних умінь – нестандартні уроки, конкурси, подорожі, що показали у своїх роботах в. П.Тименко, О. Коберник [63]. Різноманітність цікавих форм навчання на уроках (ігри вправи, змагання, конкурси, сигнальні картки, образний опис подій, епізоду, розповідь-завдання, ігри-подорожі, шаради, загадки, жарти, конкурс на швидке відшукування помилок і т.д.) створює позитивний емоційний фон діяльності, налаштовує до виконання тих завдань, які вважаються важкими і навіть непереборними. Вони формують технологічні вміння, їх можна реалізувати за допомогою ІКТ, відобразити в презентації. Цікавість плюс ілюстративність особливим чином забарвлюють матеріал, роблять процес оволодіння знаннями більш привабливим. З метою контролю знань викладач може використовувати різні відкриті тестові системи [15].

Стимулюванню технологічних умінь в даний час може служити метод навчального проектування, який, пропонувала розглядати Б.Н.Трегубенко [66]. Даний метод по суті, вирішує завдання в комплексі, в зв'язку з процесом виготовлення виробу в цілому і з його реалізації як товару. Але при цьому потрібно уважно стежити, щоб самостійна робота учнів, як і виконувана за допомогою вчителя була для них посиљна, і в той же час вимагала від школярів певного комплексу знань, умінь, творчої напруги сил, що відповідають їх віку і рівню підготовки.

О. Узорова [69] вказує на найважливішу роль у формуванні технологічних умінь школярів самостійної роботи над творчим проектом, який є вже не темою програми, а самостійним методом навчання, застосовуваним у багатьох сферах людського життя. Саме творчий проект в частині його підготовки (вибір об'єктів праці та технологій), і особливо в частині його практичної реалізації (застосування цих технологій) сприяє розвитку технологічної освіти молоді, так необхідного сьогодні для створення умов економічного зростання нашої країни.

Проектна діяльність на уроках технології, на думку В. Вигонова [6] – винятковий за своєю ефективністю засіб формування універсальних навчальних дій: управління своєю діяльністю, самооцінка, навички співпраці, виконання соціальних ролей, розвиток пізнавальних здібностей, почуттів самоповаги, мотивації до творчої діяльності, а також формування досвіду предметної діяльності по перетворенню і застосуванню нових знань і умінь. Активна самостійна проектна діяльність розвиває у учнів здібності до винахідництва, раціоналізаторства і творчої діяльності. Проект на уроках технології являє собою самостійну творчу роботу, виконану під керівництвом вчителя від виникнення ідеї до її втілення.

Доповнює автора і А.П. Журавльова [14], вказуючи, що в ході уроків навчаються виконують наступні види проектів: групові (по 4-6 чоловік), індивідуальні та колективні. Важливо пам'ятати, що на етапі розробки проекту учитель активно керує і направляє пошукову діяльність учнів. Сам проект учні

повинні реалізувати максимально самостійно. Учитель в цій роботі тільки консультант, координатор. Після виконання проекту учні захищають свій проект, аналізують свою діяльність.

Ілюстративний матеріал підручника або робочого зошита доповнює об'єкти або замінює їх у разі неможливості реального вивчення предмета. Відкриття нового знання і практичного вміння відбувається в процесі вивчення об'єкта і його аналізу, в ході якого за допомогою вчителя діти усвідомлюють, що вони вже знають і вміють самі виконувати, а що поки не вміють робити з числа технологічних операцій (наприклад, як розмічати конкретний виріб, збирати його і оформляти) або конструкторських знань (вид з'єднання, вибір відповідного способу з'єднання або освоєння нового) [11].

Питання і проектні завдання, представлені в підручниках, стимулюють і націлюють учнів на пошук інформації в різних джерелах: енциклопедіях, довідниках, Інтернеті. Крім того, курс пропонує продовження проектної діяльності в позаурочний час. У тематику проектів включено напрям «соціальні проекти». Вони дозволяють залучати учнів в суспільно корисну діяльність, спрямовану на допомогу літнім людям і дітям.

Елементарна проектна діяльність (обговорення запропонованого задуму, пошук конструкторських і технологічних рішень, виконання, захист проекту). Результат проектної діяльності: вироби, макети, подарунки малюкам і дорослим, літнім, ветеранам. Розподіл ролей у проектній групі та їх виконання. Самоконтроль якості виконаної роботи (відповідність результату роботи художньому задуму). Самообслуговування –пришивання гудзиків [10].

Таким чином, навчання технології, в рамках впровадження Державного освітнього стандарту виходить на більш якісний рівень. Сьогодні від учня потрібно не тільки знання багатьох сучасних технологій, а й вміння переносити ці знання з одного технологічного процесу на інший. Сформувані глибокі пізнавальні інтереси до предмету у всіх учнів неможливо і, напевно, не потрібно. Важливо, щоб всім, хто навчається на кожному уроці технології було цікаво. Тоді у багатьох з них первинна зацікавленість предметом

переросте в глибокий і стійкий інтерес до науки [6].

Таким чином, формування технологічних умінь молодших школярів на уроках «дизайну і технології» здійснюється за допомогою використання різних технологій, засобів і форм роботи. Серед найбільш результативних слід виокремити проектну технологію, використання ІКТ, методу проблемного навчання.

Продовження проектно-технологічної діяльності відбувається в позаурочний час. В наступному параграфі з'ясуємо потенціал позаурочної художньо-технічної діяльності учнів для формування технологічних умінь молодших школярів.

1.3. Роль позаурочної діяльності у формуванні технологічних умінь молодших школярів

Для змістової характеристики позаурочної діяльності молодших школярів необхідно з'ясувати сутність базисних понять: «діяльність», «позаурочна діяльність», «художньо-технічна діяльність». Аналіз цих понять дасть змогу окреслити змістове наповнення поняття «позаурочна технічна діяльність школярів» та особливості організації такої роботи у формуванні технологічних умінь молодших школярів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує сутність поняття «діяльність» так: «застосування своєї праці до чого-небудь / праця, дії людей у якій-небудь галузі»; робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і т. ін.» [69]. Згідно зі словником законодавчих термінів, діяльність – «процес взаємодії людини з навколишнім середовищем, який уможливорює досягнення свідомо поставленої мети, що виникла внаслідок появи певної потреби» [66]. Із цим поняттям часто використовують термін «людська діяльність», яку описують «як процес (процеси) активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, що забезпечує задоволення потреб суб'єкта та досягнення мети. Діяльністю можна назвати будь-яку активність людини, якій вона сама

надає деякого сенсу; діяльність характеризує свідомий бік особистості людини (на відміну від поведінки)» [69].

Отже, діяльність – усвідомлена перетворювальна активність людини, що залежить від чітко сформульованої мети, відповідно до особистих або до суспільних потреб. Поняття «діяльність» ототожнюють із поняттям «робота». У наукових розвідках Застосовують такі синонімічні пари термінів: діяльність – робота, позаурочна робота – позаурочна діяльність, позакласна робота – позакласна діяльність, позашкільна робота – позашкільна діяльність тощо. Це зумовлює опис поняття «робота».

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» [10] пропонують різні трактування поняття робота: «дія за значенням робити; чиєсь виконання чого-небудь, чийсь труд; та чи та діяльність щодо виготовлення, створення, оброблення чого-небудь; справа, діло; коло занять чи обов'язків, або те, чим зайнятий хто-небудь; праця, заняття, служба на якомусь підприємстві, у якійсь установі як засіб існування, джерело заробітку; те, що підлягає виконанню, здійсненню; спосіб, манера, стиль виконання, виготовлення чого-небудь; продукт чиєїсь праці; виріб, твір; кількісна характеристика перетворення якогось виду енергії» [10, с. 117].

Позашкільна та позакласна діяльність не є синонімами до поняття «позаурочна діяльність», оскільки їх розмежовують заклади освіти, на базі яких організують діяльність і до неї залучені учні. Окреслимо змістове наповнення поняття «позаурочна діяльність».

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» трактує поняття «позаурочний час» як «час, вільний від звичайної роботи, служби, уроків і т. ін.» [30].

«Позаурочна діяльність / робота» – «виконувана у вільний від звичайної роботи час» [30; 569]. Відповідно до цього підходу, науковець І. Романова називає позаурочною таку «діяльність учнів та вихованців, яка організована під керівництвом учителів у вільний від навчальних занять час, спрямована на реалізацію навчально-виховної мети й завдань» [25, с. 202].

Дослідниця акцентує увагу на суб'єктах та часі супроводу позаурочної діяльності, але не на місці.

На думку Е. Костяшкіна, позаурочна робота – «це діяльність педагогів, батьків та учнів, що організує школа, в якій увага зосереджена на суб'єктах (педагоги, батьки, учні) та місці проведення позаурочної роботи (школа)» [32].

С. Максимюк пропонує ширше розуміння поняття «позаурочна діяльність» описуючи термін як «різноманітну освітню й виховну роботу, спрямовану на задоволення інтересів і запитів дітей, що організовує в позаурочний час педагогічний колектив школи» [34].

Вартий уваги підхід науковця Т. Кулачинсько, яка розмежовує поняття «позаурочна діяльність» та «позаурочна робота». На думку автора, позаурочна робота – «це робота у вільний від навчальних занять час, спрямована на задоволення різних потреб та інтересів, як шкільного колективу в цілому, так й окремих школярів. Позаурочна діяльність школярів організована під керівництвом учителів у вільний від навчальних занять час, спрямована на досягнення мети й виконання завдань виховання, входить у межі діяльності сучасних закладів загальної середньої освіти» [47].

Нам цікавий підхід науковця з позиції на те, що позаурочна діяльність є ширшим поняттям ніж з позаурочна робота. Н. Кудикіна «вбачає в позаурочному навчально-виховному процесі складову частину цілісного навчально-виховного процесу школи, що відбувається в режимі шкільного дня учнів у вільний від уроків (обов'язкових навчальних занять) час, тобто в позаурочній діяльності» [42]. Дослідниця описує час та місце для організації позаурочної діяльності, проте не називає суб'єктів.

І. Гликман характеризує позаурочну роботу «як частину діяльності учнів у школі, зауважуючи, що це самообслуговувальна праця школярів, їхня участь у гуртках і спортивних секціях, у конкурсах, олімпіадах, диспутах, у шкільних та класних вечорах, в іграх і походах, заняття в бібліотеці. Ця діяльність, зазначає дослідник, організована та спрямована педагогами, слугує вагомим засобом виховання школярів» [54]. У визначенні описані місце позаурочної

роботи, її форми, суб'єкти, проте не названі змістові характеристики.

Отже, позаурочна діяльність – усвідомлена добровільна активність учнів, педагогічних колективів закладів освіти в процесі спільної освітньо-виховної роботи у вільний від навчання чи від праці час.

У контексті формування технологічних умінь молодших школярів, що є об'єктом нашого дослідження необхідно з'ясувати сутність поняття «позаурочна технічна діяльність».

Термін «технічна діяльність» в українському дискурсі трапляється досить часто, але чіткого визначення сутності цього поняття немає. Нерідко його описують як діяльність, що пов'язана з виробництвом матеріальних благ за допомогою техніки й технологій для задоволення потреб особистості та суспільства.

Як зауважує Є. Говоров, «технічну діяльність варто виокремлювати серед інших видів діяльності. Така діяльність постала внаслідок синтезу розумової й фізичної праці, відображає єдності двох соціально зумовлених протилежностей, матеріалізації наукових знань, прагне розв'язати насамперед утилітарні проблеми суспільства, пов'язані з виробництвом матеріальних благ. Технічну діяльність можна описати в контексті теорії відображення. Вона ґрунтована на матеріальній, чуттєвопредметній діяльності, що зорієнтована на перетворення та створення людиною природного середовища для задоволення власних потреб. Отже, аналізована діяльність слугує рушієм розвитку всього людства» [56, с. 240].

З'ясування основних підходів до тлумачення сутності поняття «технічна діяльність» дає нам підстави визначити ключові ознаки цього терміна:, засоби праці, матеріальне забезпечення потреб, матеріальне благо, технології, розумова та фізична праця.

Позакласна технічна діяльність учнів — свідомо та добровільна діяльність учнів у процесі навчально-виховної роботи під час роботи або у вільний від роботи час. Вона поєднує декоративно-прикладну та технічну творчість, що спрямована на створення, збереження, відтворення та передачу

матеріальних та духовних цінностей, формування особистісних якостей учнів, їхніх технологічних знань, умінь, навичок, задоволення власних і суспільних потреб.

Отже, позаурочна технічна діяльність – це важливий складник освітнього процесу, який забезпечує гармонійний розвиток особистості учня впродовж життя. З огляду на це постає необхідність *проаналізувати її потенціал у формуванні технологічних умінь учнів.*

Д. Григор'єв і П. Степанов зазначають, що позаурочна діяльність школярів об'єднує всі види діяльності школярів (крім навчальної діяльності на уроці), в яких можливо і доцільне вирішення технологічних завдань їх виховання і соціалізації [11]. Іншими словами, позаурочна діяльність це система занять школяра, де педагогами вирішуються завдання виховання. Мета позаурочної діяльності – створення умов для прояву і розвитку інтересів молодшого школяра на основі вільного вибору, формування духовно-моральних цінностей і культурних традицій.

Основними завданнями позаурочної діяльності учнів є:

- виявлення інтересів, схильностей, здібностей, учнів дорізним видам діяльності;
- надання допомоги в пошуку свого "Я";
- створення умов для індивідуального розвитку молодшого школяра в обраній сфері діяльності;
- посилення педагогічного впливу на життя дітей у позанавчальний час;
- організація суспільно-корисної та дозвіллевої діяльності спільно з колективами закладів позашкільного виховання, сім'ями учнів, закладами культури, фізкультури і спорту, громадськими об'єднання;
- розширення рамок взаємодії з соціумом;
- розвиток досвіду неформальної взаємодії, співпраці, спілкування;
- створення умов для розвитку набутих навичок, знань, умінь;
- розвиток досвіду творчої діяльності,
- розвиток творчих здібностей;

- виховання культури дозвіллевої діяльності дітей [7].

Для досягнення головної мети позаурочна діяльність повинна бути організована відповідно до наступних принципів:

- Принцип системності – зміст і процес навчання, навчально-виховний процес, мислення учня повинні бути організовані як система;
- Принцип варіативності – надання учням самостійного вибору форм і видів позаурочної діяльності, форм контролю та управління навчальним процесом;
- Принцип добровільності – свобода вибору діяльності та добровільність участі в ній;
- Принцип успішності і соціальної значущості – спрямування організації діяльності на мотивацію і потреб до успішності навчання. Важливість досягнутих результатів для найближчого соціального оточення молодшого школяра.

Позаурочна діяльність може здійснюватися у вигляді: пізнавальної, ігрової, дозвільно-розважальної, технологічної та спортивно оздоровчої [6]. Позаурочна діяльність освітнього закладу може бути організована під єдиною виховною темою. Питання з обраної тематики повинні обговорюватися на всіх заняттях позаурочної діяльності, незалежно від видів, форм і напрямки діяльності.

Обговорення проблеми будується за наступним алгоритмом:

- виявлення проблеми;
- пошук інформації щодо вирішення проблеми;
- застосування нової інформації щодо вирішення проблеми;
- оцінка результатів [3]

Окремо слід відзначити поняття «результат» і «ефект» позаурочної діяльності, їх взаємозв'язок і відмінності. Результат - це що стало безпосередньо підсумком участі молодшого школяра в діяльності. Наприклад, придбання знань, цінностей і досвіду. Ефект - це те, до чого призвело досягнення результату, його наслідок. Наприклад, отримані знання і досвід,

пережиті емоції і почуття привели до розвитку людини як особистості, його компетентності. Тобто розвиток молодшого школяра - це ефект, який можливий завдяки досягненню результатів навчально-виховної діяльності.

Поняття «результат» має рівневу структуру. Результати навчально-виховної роботи можуть бути трьох рівнів.

Перший рівень результатів-придбання школярем соціальних знань, розуміння соціальної реальності та повсякденного життя. Для досягнення першого рівня результатів особливу увагу приділяють взаємодії учня з педагогами, як носіям соціальних знань і досвіду.

Другий рівень результатів - формування базових цінностей і ціннісного ставлення до реальності в цілому. Для досягнення другого рівня результатів особливе значення має взаємодія школяра зі однолітками як найближчим соціальним середовищем. Саме тут він отримує перші практично набуті соціальні знання, формує ціннісне ставлення до дійсності, або відкидає її. Прикладом художньо-естетичної роботи на другому рівні результатів може служити розробка оформлення залу для проведення шкільного свята, організація та проведення вистави для молодших учнів, оформлення клумби на території школи (ландшафтний дизайн).

Третій рівень результатів-отримання школярем досвіду самостійної соціальної взаємодії. Включає в себе освоєння способів вирішення завдань з пошуку та залучення можливостей для реалізації проектів у сфері художньої творчості. Для отримання третього рівня результатів особливе значення має взаємодія школяра з відкритим соціальним середовищем за межами стін школи. Послідовне сходження від першого до другого рівня результатів дає молодшому школяреві можливість виходу в суспільне простір, тобто досягненню третього рівня.

Тут важливо відзначити, що вихід молодшого школяра в простір соціальної взаємодії обов'язково повинен бути оформлений як вихід в дружнє середовище, обмежене для сучасної конфліктності і невизначеність. Досягнення всіх трьох рівнів результатів збільшує можливість появи

освітнього ефекту виховання і соціалізації дітей:

- формування у школярів комунікативної, етичної, соціальної, громадянської компетентності;
- формування соціокультурної ідентичності школярів: гендерної, державної, етнічної, культурної та ін. інтерес дітей до позаурочної діяльності викликаний можливістю здійснювати свої можливості, розкривати задатки, проявляючи свій талант [4].

Злиття різних видів мистецтва в спеціально організовану позаурочну діяльність активізує творче самовираження. Існує дві форми творчої активності особистості пасивна і активний. Пасивна форма полягає у відтворенні або повторенні людиною раніше створених прийомів поведінки і дій. Наприклад, розглядання картин, читання книг, прослуховування музичних творів прищеплює інтерес до літератури, живопису, музиці [7].

Активна ж форма проявляється у творчій діяльності, виражається в створенні своїми руками виробів, малюнків, створення нових образів, вдосконалення навичок. Всі форми творчої активності сприяють формуванню технологічних умінь молодших школярів, загально інтелектуальних, загальнокультурних, соціальних.

Розглянемо більш детально особливості формування технологічних умінь у позаурочній діяльності. Сформувані технологічні вміння неможливо без розвитку конструктивного мислення. Конструктивне мислення відноситься до інтелектуальної діяльності (процес характеризується розвитком розумових операцій). Отже, технологічні вміння формуються в курсі позаурочної діяльності за загально-інтелектуальним напрямком. Таким чином, напрямки позаурочної діяльності є змістовним орієнтиром і являють собою пріоритетними напрямки при організації позаурочної діяльності та підставою для побудови відповідних освітніх програм.

Серед завдань позаурочної діяльності виділяємо ті, які сприяють формуванню конструктивних умінь.

Навчальні:

- формувати вміння використовувати різні технічні прийоми при конструюванні;

- освоювати навички організації та планування роботи;

- знайомити з основами знань в області композиції, формоутворення.

Розвиваючі:

- розвивати образне і просторове мислення, фантазію молодшого школяра;

- формувати художній смак і гармонію між формою і змістом художнього образу;

- розвивати увагу, пам'ять, логічне, абстрактне і аналітичне мислення і самоаналіз;

- розвивати творчий потенціал молодшого школяра, його пізнавальну активність;

- розвивати психометричні якості особистості;

- розвиток дрібної моторики рук і окоміру;

- формування творчих здібностей, духовної культури та емоційного ставлення до дійсності.

Виховний:

- формувати прагнення зробити-змайструвати що-небудь потрібне своїми руками, терпіння і завзятість

- формувати комунікативну культуру, увагу і повагу до людей, терпимість до чужої думки, вміння працювати в групі;

- створити комфортне середовище педагогічного спілкування;

- здійснювати трудове та естетичне виховання школярів;

- виховувати в дітях любов до рідної країни, її природи і людей.

Ручна праця виробляє такі вольові якості, як терпіння і наполегливість, послідовність і енергійність в досягненні мети, акуратність і ретельність у виконанні роботи.

Загальні принципи проведення позаурочних занять:

- заняття проводяться у формі бесід, ігор, самостійних (практичних)

робіт, як індивідуальних так і групових;

- обстановка дружня, дітям повинно бути комфортно, вони не повинні боятися пропонувати щось нове, вносити що-небудь своє навіть в роботі за зразком.

- на заняттях використовуються ІКТ. Обов'язкова рефлексія.

- доступність (простота, відповідність віковим та індивідуальним особливостям);

- наочність (ілюстративність, наявність дидактичних матеріалів).

- демократичність і гуманізм (взаємодія вчителя і учня, реалізація власних творчих потреб);

- науковість (обґрунтованість, наявність методологічної бази та теоретичної основи).

У процесі позаурочної діяльності з навчання технологій вчитель вирішує цілком певні виховні цілі і завдання, використовуючи при цьому ті чи інші важелі розвитку особистості, інтересів і потреб учня і на цій основі формує ті чи інші його вміння і якості. Такі вміння і якості будуються на основі поваги особистості учня, визнання його індивідуальності, прав і свобод, спираються на потенційні особистісні можливості, внутрішню активність учня в процесі його розвитку і формування.

Психологічний устрій позаурочної діяльності полягає в послідовності ключових компонентів: цілі-результату, на досягнення яких орієнтована дана робота; аргументу, що стимулює учня реалізовувати дану роботу; спосіб - за допомогою якого позаурочна діяльність реалізується; результат.

Позаурочна робота з дисципліни "Технологія" з учнями будується на добровільних засадах, заняття повинні бути різноманітними і не нудними.

На таких заняттях школяр може зняти напругу після навчального дня і отримувати задоволення від цікавої роботи. Вона покликана дати простір для розвитку і польоту творчої фантазії і прояви ініціативи, пробуджувати у дітей живий інтерес до досліджуваного матеріалу, а також прагнення повніше

оволодівати універсальними навчальними діями. Учні повинні брати участь у різних масових заходах за технологією, це можуть бути: конкурси, олімпіади, тематичні вечори, присвячені знаменних дат, виставках творчих робіт [31, С.78].

Позаурочна діяльність, як і діяльність учнів в рамках уроків навчання технологій спрямована на досягнення результатів освоєння основної освітньої програми. Але в першу чергу - це досягнення особистісних і метапредметних результатів. Це встановлює і специфіку позаурочної діяльності, в ході якої учень не тільки зобов'язаний не лише здобувати, отримувати нові пізнання, опановувати новими навчальними діями, опановувати нові технології, але повинен навчитися діяти, відчувати і приймати заключні рішення.

Позаурочна діяльність за технологією створює потрібні умови для самореалізації особистості школяра, виявляє і розвиває їх творчі здібності. Важлива і основна роль відводиться формуванню культури праці: утримання в чистоті і порядку робочого місця, економії часу і матеріалів, планування своєї роботи, правильному поводженню з інструментами і матеріалами, дотримання правил безпечної роботи. Дана діяльність виховує любов і інтерес до ручної творчості, залучає дітей шкільного віку в активну творчу діяльність, формує навички та вміння роботи з матеріалами різного походження та навчають виготовляти вироби з різного виду матеріалів [3, с. 274]

До позаурочної діяльності з навчання технологій відносяться:

- естетичні бесіди про професії, технічні досягнення, мистецтва, промислах і ремеслах, класні години, бесіда-гра;
- диспути на різні теми;
- змагання, конкурси;
- спостереження, доручення;
- трудові проекти;
- свята проводяться як в школі, так і за її межами, дні професій;
- гурткова робота.

Позаурочна робота може, включає роботу над домашнім завданням, в

якому учні можуть проводитися дослідження, спостереження, пошук потрібної інформації через книги, інтернет ресурси і практичну роботу. У процесі позаурочної діяльності з навчання технологій учні застосовують і вдосконалюють свою майстерність. Такі заняття повинні прищеплювати учням любов, повагу до традицій рідного краю, розвивають естетичні почуття, вміння бачити красу навколишнього світу і творити прекрасне своїми руками. При організації позаурочних занять доцільно використовувати особистісно-орієнтований підхід на кожному рівні і тим самим залучати дітей до активну пізнавальну діяльність, намагаючись при цьому навчити приймати самостійні рішення, думати, працювати сучасно, раціонально і

Тематика занять з позаурочної діяльності дозволяє використовувати диференційований підхід у навчанні: сильнішим дітям буде цікава складна конструкція, менш підготовленим, можна запропонувати простішу технологічну роботу.

При цьому навчальний і розвиваючий сенс роботи зберігається.

Це дає можливість застерегти молодшого школяра від страху перед труднощами, долучитися до творчості і створювати.

Варіативність занять проявляється в цікавій, на наш погляд тематиці та різноманітті індивідуальних підходів до виконання завдань учнів, в поданні вибору матеріалів, що і повинно здійснювати формування технологічних умінь.

Перед виконанням виробів варто проводити бесіду по техніці безпеки. При підготовці до заняття використовували різні наочні посібники, демонстраційні матеріали, посібники у надрукованому та наочному (електронному) вигляді.

Таким чином, позаурочна діяльність за технологією вважається складовою частиною навчально-виховного процесу та однією з форм організації вільного часу школярів. Правильно організована і реалізована система позаурочної діяльності являє собою ту сферу, в умовах якої можна в максимальному обсязі розвинути або сформувати пізнавальні здібності і

потреби, як кожного учня, так і колективу в цілому, яка забезпечить виховання вільної, гармонійної особистість. Виховання і розвиток дітей шкільного віку відбувається в будь-який момент їх діяльності. Однак найбільш продуктивно дане виховання і розвиток здійснюється у вільний від навчання час.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам дійти до наступних висновків.

В рамках даної роботи технологічні уміння ми розуміємо сукупність розумових дій по відшукуванню оптимальних способів перетворення інформації, матеріалів, заготовок. До технологічних умінь відносимо наступні: вміння аналізувати зразок виробу, вміння складати план роботи, вміння організувати робоче місце, вміння вибору засобів навчання, володіння технологічною термінологією, вміння виконувати розмітку за шаблоном і кресленням.

В Державному стандарті окреслена мета інтегрованого курсу «Дизайн і технології», визначено обсяг і зміст навчального матеріалу з технологічного навчання в початкових класах, позначені необхідні знання, вміння та навички, якими повинні оволодіти навчаються. При проведенні уроків дизайну і технологій в початковій школі слід максимально ефективно використовувати можливості технік ручної обробки матеріалів для забезпечення технологічної підготовки учнів, формування їх технологічних умінь.

Формування технологічних умінь молодших школярів на уроках дизайну і технологій здійснюється за допомогою використання різних технологій, засобів і форм роботи. Серед найбільш результативних слід виділити проектну технологію, використання ІКТ, методу проблемного навчання.

У формуванні технологічних умінь молодших школярів велику роль відіграє позаурочна діяльність, так як у позаурочній діяльності можна

використовувати різні види, методи і форми роботи, пов'язані з творчою активністю. Творча активність тим самим впливає на всебічний розвиток молодшого школяра. Позаурочна діяльність є складовою частиною навчально-виховного процесу і однією з форм організації вільного часу який учить. Позаурочна діяльність розуміється сьогодні переважно як діяльність, що організовується в позаурочний час для задоволення потреб учнів у змістовному дозвіллі, їх участі в самоврядування та суспільно корисної діяльності. В даний час у зв'язку з переходом на нові стандарти другого покоління відбувається вдосконалення позаурочної діяльності.

Досліджено потенціал саме позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як сукупність усіх наявних педагогічних засобів, можливостей, продуктивних сил та ін., що можуть бути використані в позаурочній художньо-технічній діяльності для формування технологічних умінь молодших школярів. Схарактеризовано пізнавальний (передбачає залучення учнів до пізнавальної діяльності та спрямування на розвиток пізнавальних інтересів, накопичення знань, формування розумових здібностей та ін.), розвивальний (зорієнтований на розвиток особистості дитини в різних видах художньотехнічної діяльності), виховний (забезпечує виховання особистісних якостей, ціннісних орієнтацій учнів) потенціал позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Констатувальне дослідження рівнів сформованості технологічних умінь учнів початкової школи

Констатувальне дослідження рівнів сформованості технологічних умінь учнів початкової школи було проведено на базі Чернівецької ЗОШ I-III ступенів № 3. В дослідженні взяло участь 30 учнів.

Метою дослідно-пошукової роботи було: визначити рівень сформованості технологічних умінь дітей молодшого шкільного віку.

Враховуючи викладені загально педагогічні та професійні підходи та педагогічний досвід в організації технологічної освіти школярів розкриємо нашу позицію щодо визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості технологічних умінь молодшого школяра та методичних особливостей дослідження цього інтегративного розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах.

Дослідна робота являла собою цілісний процес формування технологічних умінь особистості, в якому брали участь учителі початкових класів, молодші школярі та їхні рідні. Експериментальне дослідження здійснено протягом наступних етапів:

- перший етап-теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, формулювання мети, завдань, змісту констатувального дослідження,

- виявлення критеріїв і показників, що характеризують рівень технологічних умінь, вибір методик, що визначають рівень технологічних умінь молодшого школяра, дослідження змісту навчально технологічної діяльності учнів;

- другий етап–констатуючий обстеження для визначення початкового

рівня технологічних умінь молодших школярів, вивчення діяльності вчителів, батьків щодо формування технологічних умінь;

- третій етап-виділення педагогічних умов, підготовка учнів до роботи з формування технологічних умінь;

На першому етапі передбачено виконання наступних завдань:

- перевірити і надалі обґрунтувати актуальність теми;
- уточнити цілі, завдання і гіпотезу дослідження;
- з'ясувати проблеми, які виникають у вчителів і учнів при формуванні технологічних умінь;
- розробити критерії та показники, що характеризують рівень сформованості технологічних умінь особистості;
- обрати засоби діагностики рівня сформованості технологічних умінь молодшого школяра.

У теоретичній частині роботи ми орієнтувались на наступне визначення технологічним умінням – це засвоєні людиною способи перетворювальної діяльності на основі набутих технологічних знань відповідно до досягнутого рівня науково-технічного прогресу і виробництва.

запропоноване В. Симоненком. Для розробки показників і критеріїв ми використовували матеріали С. Б. Шухардіної [25, 79], який адаптували для дітей молодшого шкільного віку.

Нами були виділені критерії, показники (таблиця 2.1.), а також рівні сформованості технологічних умінь учнів початкових класів: високий, середній, низький, які можна характеризувати, відповідно, як рівень самостійного пошуку способа дії, рівень виконання дії за зразком, що копіювальний рівень.

Таблиця 2.1.

*Критерії, показники сформованості технологічних
умінь молодших школярів*

<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>
Вміння аналізувати зразок виробу	Має уявлення про виконання майбутніх дій Виділяє порядок дій Виконує предметно-перетворювальні дії Моделює етапи аналізу зразка Контролює та оцінює свої дії
Уміння скласти план роботи	Має уявлення про виконання дії Складає план і використовує його на практиці Ділить технічний процес на етапи Виконує етапи технологічного процесу Контролює і оцінює свої дії
Вміння організувати робоче місце	Має уявлення про виконання дії Виконує дію Будує модель робочого місця Користується моделлю робочого місця Контролює і оцінює свої дії
Уміння вибору засобів навчання	У поясненнях використовує наочні моделі У поясненнях використовує предметні інструкційні карти У поясненнях використовує схематичні інструкційні карти У поясненнях використовує складальну план-схему
Володіння технологічною термінологією	Знає необхідні інструменти і матеріали Виконує дії Знає технологічні операції Будує стрічку термінів Контролює і оцінює свої дії
Уміння виконувати розмітку за шаблоном і креслення	Має точне уявлення про виконання операції Будує модель майбутніх дій Використовує модель в практичній діяльності

Високий рівень самостійного пошуку способу дії: самостійно і впевнено виконує всю сукупність дій, вміє без помилок аналізувати зразок, планувати майбутню роботу, організувати робоче місце, може пояснити їх виконання,

самостійно кодує необхідну інформацію, будує модель майбутніх дій, використовує модель в практичній діяльності, вибирає спосіб перетворення, дотримується послідовність в роботі, вміє оцінити спосіб досягнення, якість виконаної роботи і виправити допущені помилки.

Середній рівень. Рівень виконання дії за зразком: виконує дію у зовнішній мові, дії мають скорочений характер, вміє аналізувати зразок, планувати майбутню роботу, організувати робоче місце, може розповісти про неї допускаючи помилки, допускає помилки при кодуванні інформації і побудові моделі і виправляє їх з незначною допомогою вчителя, користується моделлю не на всіх етапах роботи, виконує послідовність в роботі, але опускає помилки, виправляє їх з допомогою вчителя, вміє оцінити якість виконання роботи і виправити допущені помилки за допомогою вчителя.

Низький рівень. Копіювальний рівень. Виконує дії за зовнішніми характеристиками, дії учня розгорнуті, не володіє достатніми знаннями і вміннями по аналізу зразка виробу, плануванню майбутньої діяльності, організації робочого місця, але намагається розповісти, як виконувати роботу, використовуючи власний досвід, кодує необхідну інформацію і будує модель тільки у спільній з учителем діяльності, в практичній діяльності користується моделлю тільки на початкових етапах роботи або не користується взагалі.

Для діагностики на основі завдань С. Б. Шухардіної [79] нами був розроблений та адаптований для дітей молодшого шкільного віку комплекс завдань (зміст завдань див. додаток А, с. 98)

Завдання 1. Мета – виявити фактичний рівень сформованості технологічного вміння аналізувати зразок виробу.

Метод дослідження – індивідуальне опитування.

Обладнання – м'яка іграшка, модель алгоритму «аналіз зразка виробу».

Завдання: Перевірити рівень сформованості вміння визначати орієнтири і кодувати необхідну інформацію.

Завдання 2. Перевірити вміння планувати етапи аналізу зразка (рядок

алгоритму «аналіз зразка виробу»).

Завдання 3. Перевірити вміння використовувати модель в роботі.

Завдання 2. Мета – виявити рівень сформованості технологічного вміння планувати етапи майбутньої роботи.

Метод дослідження – індивідуальне опитування.

Обладнання – модель алгоритму виготовлення багато-детального виробу. Панно з природних матеріалів.

Завдання 1. Перевірити вміння ділити технологічний процес на від слушні етапи.

Завдання 2. Перевірити вміння кодувати інформацію.

Завдання 3. Перевірити вміння будувати модель технологічного процесу.

Завдання 4. Перевірити вміння використовувати модель на практиці.

Завдання 3. Мета – виявити рівень сформованості технологічного вміння організувати робоче місце.

Метод дослідження – вивчення практичної роботи дітей.

Обладнання – папір, тканина, олівець, шаблон, підставка для кісточки, клей, ножиці, шило, картки, модель алгоритму «твоє робоче місце».

Завдання 1. Перевірити знання про майбутній дії і вміння визначати орієнтири.

Завдання 2. Перевірити вміння кодувати необхідну інформацію.

Завдання 3. Перевірити вміння організувати робоче місце.

Завдання 4. Перевірити вміння використовувати модель в роботі.

Завдання 4. Мета виявити види моделей найбільш доступні дітям молодшого шкільного віку.

Метод дослідження – індивідуальне опитування

Завдання 5. Мета – визначити рівень володіння технологічною термінологією.

Метод дослідження – вивчення практичної роботи учнів.

Обладнання – картки із зображеними матеріалами: кусачки, пластилін, ножиці та ін.

Завдання 1. Перевірити вміння визначати орієнтири і кодувати інформацію.

Завдання 2. Перевірити знання про матеріали та інструменти та вміння ділити предмети на групи для складання стрічки термінів.

Завдання 3. Перевірити знання про технологічні операції.

Завдання 6. Мета – виявити показники сформованості технологічного вміння розмічати деталі за шаблонами.

Завдання 1. Перевірити знання про виконання майбутніх дій.

Завдання 2. Перевірити вміння кодувати інформацію.

Завдання 3. Перевірити вміння використовувати модель в практичній діяльності.

Завдання 7. Мета – виявити показники ступеня оволодіння моделювальними діями.

Метод дослідження – вивчення практичної роботи учнів.

Представимо основні результати діагностики рівня сформованості технологічних умінь дітей молодшого шкільного віку (таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості критеріїв технологічних умінь

Технологічні уміння	Рівні		
	високий	середній	низький
Вміння визначати орієнтири та кодувати інформацію	22	43	35
Уміння аналізувати зразок виробу	13	54	33
Вміння складати план роботи	30	38	32
Вміння організувати робоче місце	25	56	19
Вміння вибору засобів навчання	28	58	14
Володіння технологічною термінологією	22	53	25
Уміння виконувати розмітку за шаблоном	28	52	20

<i>Рівень сформованості технологічних умінь молодших школярів</i>	17	51	32
---	----	----	----

Якісний аналіз показав, що в учнів спостерігається середній та низький рівні сформованості вміння визначати орієнтири і кодувати інформацію. Діти погано справлялися із запропонованим завданням, постійно звертаючись за допомогою до вчителя, але з легкістю сприймають графічні зображення, запропоновані ним. Лише малий відсоток дітей, використовував запропоновані моделі. Враховуючи вікові особливості, діти не могли утримати в пам'яті великий обсяг інформації, орієнтувалися на найбільш знайомі ознаки.

Проведена нами діагностика показала, що усні називають 1-2 технологічні операції і переходять до детального опису складання виробу. Учні мало використовували запропоновану вчителем модель, в зв'язку з тим, що навички роботи з моделлю на уроці у них ще не вироблений. Результати дослідження уміння складати план роботи показали, що в учнів в недостатній степені сформовані дані вміння. Більшість учнів стикались з труднощами при виконанні запропонованих завдань, учні вирішували поставлені завдання за допомогою вчителя, лише 30% дітей могли самостійно і без допомоги вчителя з навідними питаннями впоратися із завданням.

Дослідження технологічних умінь учнів початкових класів показало, що вони ще слабо орієнтуються в організації свого робочого місця, вони відчують складнощі в виборі орієнтирів. Учні допускають помилки у виборі відповідних матеріалів для виконання завдання, іноді готували до роботи зайві предмети.

Зберігати порядок на робочому місці до закінчення роботи змогли лише деякі учні. При виконанні завдання учнями ми встановили, що при поясненнях вони найчастіше користуються предметними інструкційними картами або намагаються пояснити, як зробити певний виріб своїми словами, пов'язано це з тим, що учні не знайомі з багатьма позначеннями, використовуваних в моделюванні. Далі в ході діагностики ми установили, що учні відчують

складності при назві деяких матеріалів і інструментів, деякі не могли правильно назвати технологічну операцію. У процесі виконання завдання учням було важко розмежувати «інструмент», «матеріал». У зв'язку з чим можна зробити висновок про те, що раніше ретельна робота з учнями щодо формування технологічних умінь не проводилася, або проводилася, але досить епізодично, тому що знання дітей фрагментарні.

Проаналізувавши отримані дані, ми встановили, що діти допускали типові помилки в процесі розмітки виробів: молодші школярі не мали достатніх уявлень про виконання даної технологічної операції, діти не змогли при побудові моделі, тому що не знали, як позначити у технологічну дію. Частина дітей виконували розмітку на кольоровій стороні аркуша, не використовуючи папір економно. Деякі школярі не дотримувалися послідовність роботи, тому що не користувалися побудованою моделлю. Самоконтроль у дітей знижений – вони, не звертаючи уваги на якість виконаної розмітки, приступали до обробки деталі. В цілому проведена нами діагностика показала, що більшість дітей знаходяться на середньому і низькому рівнях сформованості технологічних умінь.

Високий рівень виявлено нами 17% учнів. Учні з даним рівнем самостійно і впевнено виконують всю сукупність дій, вміють без помилок аналізувати зразок, планувати попередню роботу, організувати робоче місце, можуть пояснити їх виконання, самостійно кодують необхідну інформацію, будують модель майбутніх дій, використовують модель в практичній діяльності, обирають спосіб перетворення матеріалів, дотримуються послідовності в роботі, розуміють як оцінити спосіб перетворення, якість виконаної роботи і виправити допущені помилки (Рисунок 2.1.).

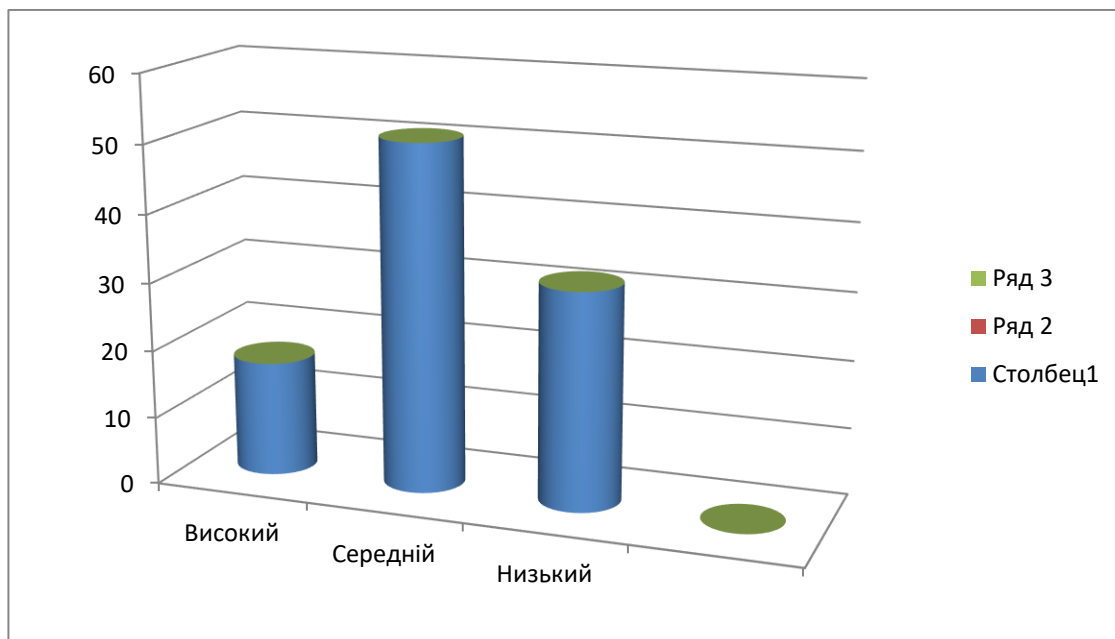

Рисунок 2.1. Процентний розподіл школярів за рівнями сформованості технологічних умінь

Середній рівень виявлено нами у 51% учнів. Учні з даним рівнем виконують дії за зовнішніми характеристиками, дії мають скорочений характер, учень вміє аналізувати зразок, планувати майбутню роботу, організувати робоче місце, може розповісти про них, допускаючи помилки, допускають помилки при кодуванні інформації і за будовою моделі і виправляє їх з незначною допомогою вчителя, користується моделлю не на всіх етапах роботи, дотримується послідовності в роботі, але допускає помилки, виправляє їх за допомогою вчителя, вміє оцінювати якість виконання роботи і виправити допущені помилки за допомогою вчителя.

Низький рівень виявлено нами у 32% учнів. Учень з даним рівнем виконує дії за зовнішніми характеристиками, дії розгорнуті, не володіє достатніми знаннями і вміннями з аналізу образу виробів планування майбутньої діяльності, організації робочого місця, але намагається розповісти, як виконувати роботу, використовуючи власний досвід, кодує необхідну інформацію і будує модель тільки у співпраці з учителем, в практичній діяльності користується моделлю тільки на початкових етапах роботи або не користується взагалі.

Також в рамках даної роботи було проведено анкетування вчителів

початкової школи. Результати анкетування вчителів початкових класів показали, що більшість респондентів не має цілісного уявлення про поняття «технологічні вміння»: 57% опитаних виділили особистісні якості (акуратність, точність, відповідальність, організованість), 43% назвали показники старанності (вміння організувати робоче місце, дотримуватися правил техніки безпеки, вміння грамотно виконувати технологічні операції). Такі важливі показники, як наявність знань і умінь, необхідних для організації діяльності; застосування їх на практиці; ставлення до процесу та результатів діяльності вказали лише деякі вчителі. При відповіді на питання: «чи звертаєте Ви увагу на формування технологічних умінь молодшого школяра в процесі навчальної діяльності?» Вчителі відповіли: «завжди» - 8%, «періодично» - 14%, «іноді, рідко» - 40%. Результати опитування показали, що педагоги не вважають за потрібне закладати основи технологічних умінь особистості в початковій школі.

В процесі аналізу результатів анкетування та уроків технологічного навчання, проведених учителями, а також даних констатуючого експерименту визначено такі недоліки: у дидактичних завданнях уроків технологічного навчання не передбачено цілеспрямоване формування технологічних умінь учнів початкових класів; більшість вчителів початкових класів не має цілісного уявлення про зміст поняття «технологічні вміння молодшого школяра»; недостатня увага звернена на формування наукових і технологічних знань та їх застосування в практичній роботі; залучають до таких етапів уроку, як цілепокладання, планування, контроль; вчителі орієнтують школярів тільки на кінцевий результат діяльності; на уроках переважають словесні методи, фронтальні форми роботи; не повною мірою впроваджено проектне навчання для формування технологічних умінь молодшого школяра.

З огляду на це можна зробити висновок, що відповідна підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів потребує вдосконалення. З'ясовано, що учні молодших класів погано орієнтуються у визначенні цілі діяльності, аналізі конструкції виробу, складанні плану роботи, доцільному виконанні

технологічних операцій. Мало хто з учнів вміє працювати в групі, розподіляючи і виконуючи різні функції. Засвідчено також низький рівень графічних і технологічних знань більшості учнів початкової школи. Також визначено, що батьки молодших школярів мало усвідомлюють важливість формування технологічних умінь особистості в початкових класах; їх дії в цьому напрямку безсистемні і фрагментарні.

Отже, зазначені недоліки зумовили необхідність вдосконалення системи роботи з формування технологічних умінь молодших школярів, через використання організаційно-методичного забезпечення формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності.

2.2. Методи, прийоми та засоби формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності

Позаурочна художньо-технічна діяльність охоплює арсенал засобів, методів і прийомів, які забезпечують процес формування технологічних умінь учнів.

Реалізація організаційно-методичного забезпечення формування технологічних умінь молодших школярів залежить від активної взаємодії педагогічних працівників та учнів, їхньої співпраці. З огляду на особливості технічної діяльності, особливого значення у формування технологічних умінь учнів, займає використання проектних технологій. Форми організації позаурочної технічної діяльності учнів класифікують за ознаками: за кількістю охоплення учнів – індивідуальні, групові й масові; за періодичністю проведення – систематичні й епізодичні.

Для позаурочної художньо-технічної діяльності характерними є форми організації за кількістю охоплення учнів – індивідуальні, групові й масові. Необхідною умовою успішної реалізації індивідуальних форм позаурочної художньо-технічної діяльності є врахування індивідуальних особливостей учня, його здібностей і нахилів та встановлення доброзичливих стосунків між

учителем та учнем на засадах взаємоповаги й співпраці. Виховний вплив, у ході індивідуальної організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, здійснюється через особистість учителя і його безпосередній вплив на учня, творчий процес й об'єкт праці. До індивідуальних форм позаурочної художньо-технічної діяльності учнів відносимо виконання індивідуальних проєктів, виготовлення виробів для представлення на персональній виставці, індивідуальна підготовка до олімпіад, конкурсів художньо-технічного напрямку, написання наукових робіт художньо-технічного напрямку на МАН України тощо.

До групових форм організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів належать гуртки, майстер-класи, конкурси, екскурсії тощо. Найбільш поширеними є художньо-технічні гуртки, які передбачають розв'язання таких завдань: стимулювання в учнів інтересу до художньотехнічної діяльності; розширення кругозору; розвиток творчого потенціалу, художньо-технічного мислення; удосконалення дослідницьких умінь; формування умінь з проєктування та виготовлення об'єктів художньотехнічного напрямку; розроблення й оформлення технічної документації; виховання ціннісних орієнтацій, морально-етичних переконань. Зауважимо, що поділ на групові й масові форми організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів умовний. Це зумовлено тим, що розмежування на групові й масові форми здійснюється відповідно до кількості учнів, які задіяні у них. Тому конкурси, олімпіади можуть бути віднесені як до групових, так і до масових форм організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Найбільш поширеною масовою формою організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів є організація виставок, що дає змогу продемонструвати досягнення учнів у художньо-технічному напрямі, презентувати власні вироби, пропагувати напрям художньо-технічної творчості й стимулювати в учнів інтерес до цього виду діяльності. Виховну цінність має безпосередньо процес експонування виставки учнями. Це сприяє

формуванню естетичної культури, розвиткові умінь поєднувати експонати відповідно до їх змістового наповнення, кольорового вирішення, рівня складності.

На підставі аналізу педагогічної літератури й досвіду роботи вчителів трудового навчання та технологій можна виокремити форми організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: тематичні вечори («Вечір техніки», «Вечір декоративно-прикладного мистецтва» та ін.), КВК, вікторини («Краса і техніка», «Народні традиції в мистецтві», «Різьблення та його види»), екскурсії (на підприємство, на виробництво тощо), акції («Збережи традиції», «Прикрась свою вулицю», «Відтвори вишивку» та ін.), олімпіади з навчання технологій, тижні художньо-технічної творчості, гуртки («Юний столяр», «Гурток різьблення», «Гурток народних умільців», «Гурток народних промислів» та ін.), клуби (клуб пошановувачів петриківського розпису, опішнянської кераміки, крелевецької вишивки, яворівської іграшки, клуб «Господар» та ін.), майстер-класи з різних видів і технік декоративно-прикладного мистецтва та інші.

Серед основних методів організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, з метою формування технологічних умінь молодших школярів, виокремлено: традиційні (за джерелом інформації – словесні, наочні й практичні); методи виховання (методи формування свідомості, методи організації діяльності та методи стимулювання поведінки); методи проектування (метод фантазування, фокальних об'єктів, комбінування, комбінаторики, розв'язування винахідницьких завдань тощо); методи стимулювання пізнавальної активності (ігрові, проблемні, інтерактивні, метод кейсів і т. ін.).

Великий виховний вплив на особистість учня здійснюють методи формування досвіду поведінки й суспільної свідомості, що спрямовані на виховання морально-етичних й правових норм поведінки, естетичних смаків, розвиток ерудиції, комунікативних здібностей, логічного мислення тощо. При цьому важливо, щоб педагог був взірцем для своїх учнів, демонструючи своєю

поведінкою, відношенням до інших людей, навколишнього середовища приклад для наслідування. Саме дії вчителя, у процесі використання методу прикладу, слугують підтвердженням теоретичних положень, яких він їх навчає і переконливо засвідчує певний тип поведінки у закладі освіти й поза його межами.

Не менш важливий педагогічний вплив на свідомість учнів, у процесі позаурочної художньо-технічної діяльності, здійснює метод педагогічної вимоги. Зауважимо, що педагогічна вимога має бути справедливою для учня, зрозумілою, чітко сформульованою, переконливою, з визначенням часового проміжку, в межах якого вона має бути виконана. Лише за таких умов використання цього методу сприятиме вихованню відповідальності, дисциплінованості й організованості учня.

Наукову цінність, в умовах позаурочної художньо-технічної діяльності, становлять такі форми опосередкованих педагогічних вимог: прохання, схвалення, довіра, натяк, порада, вимога в ігровій формі. Для формування культури поведінки, дотримання правил техніки безпеки й санітарно-гігієнічних норм, правильної організації робочого місця під час організації позаурочної художньотехнічної діяльності доцільним є використання методу привчання. Мобілізації здібностей учнів, зміцненню віру у себе й свої можливості, активізації пізнавальної активності, залученню до художньо-технічної творчості сприяє метод виховуючи ситуацій.

Враховуючи особливості позаурочної художньо-технічної діяльності, її добровільний характер, постає необхідність у використанні методів стимулювання поведінки, зокрема змагання й заохочення. Потреба учнів у самоутвердженні в колективі реалізується за допомогою методу змагання. Саме участь у різних змагальних формах (конкурсах, виставках, олімпіадах, фестивалях художньо-технічної творчості тощо) розвиває творчі здібності учнів, удосконалює їхні знання й технологічні уміння, розширює кругозір, навчає перемагати або програвати, виказуючи повагу до супротивника. Схвалення досягнень у художньо-технічній діяльності, позитивних дій має на

меті метод заохочення. Заохочуватися мають учні, які домоглися певних успіхів не лише у художньо-технічній діяльності, а й ті, хто виявляє працелюбність, старанність, відповідальність.

Особливу групу методів організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів становлять методи проектування (метод фантазування, фокальних об'єктів, комбінування, комбінаторики, розв'язування винахідницьких завдань тощо). Ця група методів сприяє розвитку творчих здібностей учнів, уяви, логічного мислення, уміння фантазувати, знаходити аналогію між об'єктами природи й предметами оточуючого середовища.

Таким чином, ефективність використання методів організації позаурочної художньо-технічної діяльності залежить від:

- спрямованості системи методів на реалізацію мети позаурочної художньо-технічної діяльності учнів;

- врахування індивідуальних особливостей учнів та їхнього життєвого досвіду (лекцію використовують у роботі з учнями старшого віку, розповідь і пояснення;

- врахування вікових особливостей учнів (для учнів молодшого й середнього віку доцільно використовувати ігрові методи, для учнів старшого віку – проблемні й інтерактивні);

- гармонійного поєднання методів, що забезпечує системність виховного впливу на учня у позаурочній художньо-технічній діяльності.

Типовий перелік технічних засобів навчання і навчально-наочних посібників для закладів позашкільної освіти складений Міністерством освіти і науки України та затверджений наказом від 08.01.2002 р. № 5 [602]. У наказі подано чіткий перелік приладів, пристосувань, інструментів для практичної роботи й контрольних-вимірювальних інструментів, матеріалів для різних видів гурткових занять, наприклад, для бісероплетіння, гончарства, писанкарства, в'язання (спицями й гачком), художньої вишивки тощо. Також регламентовано друковані засоби для кожного виду гуртка.

На жаль, друковані засоби містять лише правила техніки безпеки,

ілюстрації виробів, виконаних у певній техніці декоративно-прикладного мистецтва, окремі зразки плакатів (наприклад, «Геометричний поділ писанки», «Будова швейної машини», «Розкладка лекал», «Види плетіння бісером» та ін.), картки для індивідуальної роботи (схеми виробів для виконання за зразком).

На підставі аналізу науково-методичної літератури до засобів позаурочної художньо-технічної діяльності учнів варто зараховувати дидактичні й технічні засоби.

Дидактичні засоби художньо-технічної діяльності – це плакати, конспект-схеми, опорні й технологічні схеми, документація письмового інструктування (правила техніки безпеки, алгоритмічні приписи; інструкційні, технологічні й інструкційно-технологічні картки; картки-завдання та ін.), мультимедійні презентації, засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності (кресворди, сканворди, ребуси й ін.), зразки орієнтовних об'єктів праці, моделі та макети виробів. Їх використання дає змогу активізувати самостійну роботу учнів, унаочнити послідовність виконання технологічного процесу, систематизувати знання щодо правил техніки безпеки, організації робочого місця відповідно до особливостей практичної роботи й послідовності виконання технологічних операцій. Зокрема, використання зразків орієнтовних об'єктів праці сприяє формуванню уявлення про кінцевий результат художньо-технічної діяльності учнів, допомагає на цій основі створювати нові власні вироби. До технічних засобів належить комп'ютер, проектор, мультимедійна дошка, телевізор, тобто ті технічні пристрої, що дають змогу активно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в позаурочній художньо-технічній діяльності.

Матеріально-технічне забезпечення виділяємо окремим складником організаційно-методичного, що містить перелік інструментів (основних, допоміжних та контрольно-вимірювальних), пристосувань, допоміжного й технологічного обладнання, матеріалів, що необхідні для організації позаурочної художньо-технічної діяльності, з метою формування

технологічних умінь учнів.

2.3. Педагогічні умови формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності

Погляди науковців на сутність поняття «педагогічні умови» мають певні розбіжності і розглядають їх як:

- «сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних засобів здійснення процесу навчання, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання» (С. Висоцький) [1, с. 92];
- «взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування системи, які забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності» (В. Манько) [5, с. 67];
- «система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися або суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети» (В. Паламарчук) [6, с. 2];
- «особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості, а також об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення» (О. Дурманенко) [3, с. 136];
- «чинники, що поділяються на зовнішні і внутрішні, впливають на досягнення мети, і є сукупністю організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, а також результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів та організаційних форм навчання для досягнення мети» (К. Ярощук).

Враховуючи визначення науковців, у нашому дослідженні під педагогічними умовами ми розумітимемо комплекс спеціально створених

обставин, які є необхідними для ефективного формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної технічної діяльності і достатніми для отримання позитивного результату в даному процесі.

Вважаємо, що серед цих умов необхідно виділити наступні:

На нашу думку, серед таких умов необхідно виділити наступні:

- забезпечення динамічного технологічного середовища;
- формування гуманістичного особистісно-орієнтованого поля праці;
- створення простору для творчої самореалізації учнів;
- рефлексивне управління процесом формування технологічної уміння молодших школярів.

Розглянемо кожен з визначених педагогічних умов.

Перша умова – забезпечення динамічного технологічного середовища.

За словами Л. Кармазіної, «середовище представляє сукупність умов, які сприяють розвитку особистості, яка знаходиться в даних обставинах і відчуває їх вплив» [4].

Дана умова передбачає розробку комплексу педагогічних заходів, що забезпечуватимуть формування технологічних умінь молодших школярів.

Слід зазначити, що заходи мають бути спрямовані на формування досвіду роботи молодших школярів. За змістом ця умова передбачає розробку завдань різного ступеня складності, а її розв'язання потребує використання різноманітних технологій, матеріалів, інструментів, обладнання відповідно до вікових особливостей учнів. Завдання потрібно поступово ускладнювати, але кожне наступне завдання має базуватися на попередньому досвіді. Це концентричне лінійне розширення досвіду роботи допоможе закріпити та сформувати міцні робочі навички. Крім того, виконання робочих завдань має здійснюватися систематично. Тому важливо розвивати пізнавальний інтерес молодших школярів до праці, щоб логічним продовженням цих уроків стала трудова діяльність в родині (самостійна або разом з батьками).

Слід зазначити, що заходи мають бути спрямовані на формування досвіду роботи молодших школярів. За змістом ця умова передбачає розробку

завдань різного ступеня складності, а її розв'язання потребує використання різноманітних технологій, матеріалів, інструментів, обладнання відповідно до вікових особливостей учнів. Завдання потрібно поступово ускладнювати, але кожне наступне завдання має базуватися на попередньому досвіді. Це концентричне лінійне розширення досвіду роботи допоможе закріпити та сформувати міцні робочі навички. Крім того, виконання робочих завдань має здійснюватися систематично.

За умов індивідуалізованих шкіл індивідуалізовані методи повинні спрямовувати індивідуальність учнів молодших класів на подальший розвиток у найбільш вигідному для нього напрямку. Трудові завдання повинні бути здійсненними, відповідати здібностям і здібностям, потребам та інтересам, заохочувати та стимулювати позитивні трудові та діяльнісні мотивації при здійсненні трудової діяльності.

Плануючи технологічну діяльність учнів початкової школи, вчителі повинні враховувати середовище, в якому перебувають учні. При цьому індивідуалізація технологічного середовища може надати індивідуалізовану допомогу учням початкових класів, створити умови для вільної реалізації наданих природою здібностей, організувати та підтримати творчу самореалізацію учнів у роботі.

При формулюванні завдань вчителі повинні спиратися на особистісні особливості учнів, інтереси, здібності, таланти тощо. Надайте дітям якомога більше самостійності, а вчителі спрямовують їх на розвиток творчості, що сприяє розвитку творчості й художнього смаку, формує трудові вміння та навички.

Технологічне середовище має відкрити простір для впровадження персоналізованих методів у формуванні особистості молодшого школяра, а гнучкість завдань дозволяє краще врахувати побажання кожної дитини. Зміст завдань навчання технологій у позаурочній діяльності має ґрунтуватися на особистих вказівках молодших школярів, що розвиваються. Індивідуальні методи діяльності вчителя початкової школи повинні охоплювати учнів з

різними здібностями та рівнями таланту, позиціонування майбутньої кар'єри, а також давати учням можливість вибору діяльності, цілей навчання, особистого стилю та швидкості навчання.

Важливо навчити молодших школярів працювати самостійно, бо тільки в цьому випадку учні можуть працювати відповідно до ритму, визначеного їхніми генами. При цьому слід враховувати також інтерес до технічних процесів, минулий досвід роботи, емоційне та ціннісне ставлення до результатів роботи, особистий підхід до виконання проектно-технологічних завдань.

Реалізація особистісно орієнтованого навчання зумовлює активізацію диференціації у контексті технологічної освітньої галузі. Оскільки учні початкових класів, як було визначено вище, мають різний трудовий досвід, психічний розвиток (мислення, увага, уява, сприйняття) фізичну підготовку (активність дрібної моторики рук, сенсорику кінчиків пальців, м'язову силу, витривалість тощо), особистісні якості (охайність, відповідальність, працелюбство, товарицькість, працездатність, старанність, самостійність, сумлінність, організованість, добросовісність, цілеспрямованість), інтерес до праці, організація проектно-технологічної діяльності молодших школярів відповідно диференційованому підходу сприяє індивідуалізації процесу праці і врахуванню вищезазначених особливостей школярів.

Використання диференціації особливо ефективно при виготовленні складних багатокомпонентних, комбінованих виробів або великої кількості змінних виробів. У такому разі учнівський клас перетворився на майстерню, і кожен молодий майстер знайде роботу відповідно до своїх побажань, здібностей, талантів. Робота учнів молодшого та середнього шкільного віку в таких групах носить навчальний характер і може розвивати автоматизацію роботи, тобто навчитися працювати якомога чіткіше і акуратніше з найменшими зусиллями.

Таким чином, при створенні динамічного технологічного середовища в початкових класах можна використати диференціацію за відмінністю

технологічних операцій (згинання, склеювання, різання, ліплення, з'єднання, аплікація, оздоблення), за характером технологічних рухів (тривалість, сталість, напрямок, регламент, точність, функціональність, суміщення, фізичне навантаження); за складністю технологічних дій (наскрізні, переміщувальні, специфічні,); за пріоритетністю технологічних завдань (планування технологічних операцій, проектування виробу, моделювання технологічного процесу, реалізація технологічної діяльності, презентація отриманого продукту праці, рефлексія після успішного набуття проектно-технологічного досвіду); за часом виконання технологічної задачі (швидкоплинні, довготривалі, помірні); за новизною технологічної діяльності (пошуково-дослідна, репродуктивна, творча); за особливостями об'єкту праці праці (листівка, картина, сувенір, іграшка, подарунок, прикраса,); за особливостями використання інструментів (ножиці, голка, шило, стеки, гачок, ніж); за різновидами матеріалів (папір, волокнисті матеріали, картон, штучні матеріали, природні,); за спеціалізацією технологічних умінь та навичок (професійна орієнтація технологічного навчання) [9].

Тому диференційований підхід до формування технічних здібностей може дати можливість молодшим учням індивідуально оволодіти культурою людини та трудовим досвідом, підвищити інтерес до праці, сформувати мотивацію до майбутньої професійної діяльності.

Учителі можуть змінювати співвідношення теоретичних і практичних завдань відповідно до швидкості та ефективності здобуття учнями практичних навичок. Навчальний план з вивчення техніки і технологій початкової школи можна урізноманітнити. З іграми та особистою роботою сьогодні все більш поширеними стають інтерактивна взаємодія та проектна діяльність, що створює умови для самореалізації та самореалізації учнів початкової школи, навчання їх самостійності, формування відповідальності за спільні результати, допомоги та підтримки один одного. Стимулювати самовдосконалення та ініціативу, мислення та самооцінку, навчати планувати та досягати плідних результатів.

Тому робоче технологічне середовище початкової школи має беззаперечну важливість, нестандартність і варіативність, його особливість полягає в тому, щоб створити таку технологію навчання, яка допоможе учням молодших класів позиціонувати і реалізувати себе в складній і багатогранній роботі.

Друга умова передбачає формування гуманістично особистісно-орієнтованого поля праці.

Принцип гуманізації у формуванні технічних умінь молодших школярів передбачає орієнтацію цього процесу на неповторну особистість учнів, розкриття можливості їх самореалізації. У реальному трудовому процесі цей принцип полягає у створенні в учнів найбільш сприятливих умов для самостійного трудового рішення, прояву здібностей, уваги до внутрішнього світу учнів, формування в дітей досвіду роботи, орієнтованого на людину.

Організація трудового процесу на гуманітарних засадах є необхідною умовою успішної передачі цінностей праці учням початкових класів. При переході учнів від об'єктів пасивного сприйняття до активних суб'єктів у трудовому процесі організація гуманістичного трудового поля дозволяє встановити гнучкі стратегії роботи та створити ефективні суб'єкт-суб'єктні взаємодії в початковій школі.

Гуманістичний простір трудової діяльності ставить за мету організацію діалогу в технологічному середовищі і характеризується відкритістю і довірою суб'єктів трудового процесу, спільним вирішенням проблем у сфері праці, взаємодією вчителя та учнів. .

Реалізація гуманістичних методів у трудовому процесі передбачає впровадження особистісно-діяльнісних технологій, пов'язаних з персоналізацією програм навчання технологій.

За принципом гуманізації уроки технологій повинні мати інші виміри навчальної цінності. Основні їх характеристики ґрунтуються на гуманістичній співпраці вчителя та учнів, їх духовній спільності, визнанні власної гідності учнів молодших класів, взаємодопомозі та спільній зацікавленості в спільних

успіхах та результатах праці.

Характеристикою гуманного та діалогового спілкування вчителя та учнів є дружба, яка може зняти тиск авторитаризму, послабити регламентацію роботи молодших школярів, налагодити позитивні стосунки, регулювати обміни відповідно до принципів чуйності, тактовності, співчуття, толерантність. Комунікативна взаємодія вчителя й учнів, вважає І. Зязюн, «спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків» [7, с. 200–201].

Спільна творчість можлива лише при створенні позитивної робочої атмосфери та духовного комфорту. Тому першочергове завдання вчителів — організувати такі психолого-педагогічні умови, щоб учні мали можливість реалізувати свої соціальні очікування. Тоді його позитивне ставлення до цього середовища буде закріплено якісними новими враженнями, стосунками з якимись важливими, важливими, незвичайними речами, а також виявленням певної ініціативи.

Ми вважаємо, що вміння вчителя створювати навколо себе позитивні комунікативні простори, налагоджувати контакт з учнями шляхом правильного вибору методів спілкування, орієнтувати та зміцнювати працездатність є суттєвим для формування технологічного спілкування молодших школярів.

Отже, гуманізація процесу навчання технологій пов'язана, з наслідуванням моделі продуктивної соціально-культурної роботи, що є основою індивідуальних трудових можливостей, необхідних для успішного вирішення завдань у сфері праці.

Третя умова – створення простору для творчої самореалізації молодших школярів – дає змогу змінити у процесі формування технологічних умінь молодших школярів ремісничий стиль праці та сприяти розкриттю креативності учнів у проектно-технологічній діяльності.

Створення простору для творчої самореалізації в процесі навчання

технологій початкової школи створює такі культурно-розвивальні умови, щоб стимулювати учнів до розкриття потенційних творчих резервів, вивільнення бажання створювати нові продукти, відкривати бачення творчої уяви, стимулювати потреба в техніці, формі, розмірі, сюжеті, кольорі. У процесі формування технічних умінь молодші школярі вони повинні відчувати підтримку вчителя у складанні творчих задумів та розуміти своє прагнення до нестандартного та оригінального творення.

Вчителі повинні стежити, щоб вироби, виготовлені учнями молодших класів, були рівного спрямування в плані творчості: моделювання, структура, художнє конструювання тощо. У цьому випадку учні зможуть розвиватися шляхом індивідуальної та колективної творчості, коли резонанс учнівських інтересів, талантів, діяльності та сили волі творить чудеса – у сфері творчості вони будуть власними руками створювати нові і цікаві речі.

Завдання вчителів у створенні простору творчого самореалізації молодших школярів – заохотити юних творців до більших успіхів та створити можливості для реалізації власних. На роботі вчителі повинні уважно стежити за реакцією юних винахідників на їх емоційні зміни, своєчасно спонукати до відкриття нових горизонтів пошуків, коригувати напрямок творчості, а іноді підштовхувати дітей на інший бік міркувань для відкриття нових напрямків. . переглядати.

Відкриття вчителем перспективних ліній творчості формує оптимістичну установку учня на результат власної креативності, а посилення оцінного акценту трудових досягнень школярів відкриває перед ними простір фантазії, нівелюючи недоліки, як механізм гальмування польоту думок. Слід зауважити, що у просторі творчої самореалізації долаються певні психологічні труднощі, такі як інерція думок, стереотипність мислення.

Навчальна новизна трудових завдань є важливим стимулом творчої активності учнів у сфері праці. Творчі завдання мають бути побудовані таким чином, що їх неможливо виконати, застосовуючи формальні знання, або користуючись певним алгоритмом трудової діяльності. Вони повинні

передбачати високий ступінь свободи у пошуках можливого рішення, самостійність у виборі засобів та шляхів розв'язання проблеми, а також здатність до систематичного комбінування та конструювання художніх образів.

Важливим мотивуючим фактором навчально-трудої діяльності молодших школярів є інтерес до відкриття нових шляхів вирішення проблем. Важливою особливістю творчих завдань є їх варіативність, тобто можливість розв'язання кількома способами.

Зазначені завдання стимулюють аналітичну діяльність учнів (порівняння, оцінювання, аналогії), активізують пам'ять (відтворення необхідних теоретичних знань), уяву (через конструювання варіативних образів), увагу (через зосередженість на сутності проблеми).

Тому робота учнів початкових класів у просторі творчої самореалізації розвиває неповторну особистість молодших класів, розкриває їх творчий потенціал, стимулює прагнення до створення нових унікальних та неповторних продуктів праці.

Четверта умова – рефлексивне управління процесом формування технологічної компетентності учнів початкової школи, яку вважаємо однією з найсуттєвіших у процесі ефективного формування технологічних молодших школярів.

Цей процес виступає структурованою сукупністю логічно взаємопов'язаних дій, які спрямовані на досягнення чітко окресленої мети.

Результативність процесу має бути науково обґрунтованим, демократичним, творчим, гнучким, доцільним, управлінням. Термін «управління» в буквальному розумінні означає «спрямування руху, керівництво діяльністю кого-небудь або чого-небудь» [45]. Енциклопедичне розуміння «управління» полягає у тому, що воно «розглядається як елемент, функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечує збереження певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію їх програми і цілей» [8, с. 1379].

Вчені розглядають управління як «цілеспрямовану ресурсозабезпечену взаємодію керуючої та керованої підсистем з досягнення запланованого результату» (С. Мітін, П. Трет'яков, Н. Бояринцева); як «діяльність, що спрямована на продукування рішень, організацію, контроль, регулювання об'єкта управління відповідно до заданої мети, аналізу і підведення підсумків на основі достовірної інформації» (В. Сластьонін, І. Ісаєв, А. Міщенко, А. Шиянов); як «вплив на об'єкт з метою переведення його з одного стану в інший, підтримки її в якому-небудь встановленому режимі, підвищення ефективності функціонування даної системи» (В. Барінов, Л. Макаров, В. Симоненко, О. Воронін, В. Крижко, Є. Павлютенков); як «сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети» (В. Маслов); як «цілеспрямований вплив керуючої системи на керовану з метою забезпечення її функціонування та розвитку на основі дій механізмів самоуправління, ефективність та результативність якого залежить від інформаційного забезпечення управлінського процесу» (Г. Єльнікова).

Отже, управління (менеджмент) — це цілеспрямований вплив керуючої системи на керовану систему з метою організації та спрямування нею на досягнення певної мети. До основних управлінських функцій дослідників належать: планування, організація, регулювання, контроль та аналіз. Функціональний характер менеджменту відображає діяльнісний аспект цього явища та розкриває зміст, логіку та складові менеджменту.

Слід зазначити, що в процесі модернізації сучасної початкової шкільної освіти необхідно чітко контролювати процес формування позакласної діяльності та технічних умінь молодших школярів, і керувати цим процесом можна реалізувати. При цьому управління формуванням технічних умінь і навичок у процесі позакласної роботи учнів початкової школи полягає в науковому й обґрунтованому плануванні цього процесу (довгостроковому та поточному); чіткій організації процесу (форма, метод, реалізація). засоби); на основі етапу реалізації та контролю та аналізу кінцевого результату,

коригувати процес.

Розглянуті нами умови у своїй комплексній взаємодії, на нашу думку, забезпечуватимуть ефективне формування технологічних умінь учнів молодшого шкільного віку у процесі позаурочної діяльності. Діалектичний взаємозв'язок визначених умов є підґрунтям результативності процесу.

Висновки до другого розділу

З метою визначення рівня сформованості технологічних умінь молодших школярів нами було проведено констатувальне дослідження, результати якого засвідчили перевагу низького та середнього рівнів сформованості досліджуваних показників.

Отримані результати констатувального дослідження вказують на доцільність оптимізації процесу формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності. Це дало підстави теоретично обґрунтувати організаційно-методичне забезпечення формування технологічних умінь у процесі позаурочної діяльності, що охоплює методи, прийоми, засоби та педагогічні умови.

Формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності може здійснюватись за допомогою використання різних технологій, засобів і форм роботи. Серед найбільш результативних слід виділити проектну технологію, використання ІКТ, методу проблемного навчання, ігрові методи навчання, конструювання, моделювання.

До педагогічних умов, сприятливих для формування технологічних умінь у процесі навчання, ми віднесли:

- забезпечення динамічного технологічного середовища;
- формування гуманістичного особистісно-орієнтованого поля праці;
- створення простору для творчої самореалізації учнів;
- рефлексивне управління процесом формування технологічних умінь молодших школярів.

ВИСНОВКИ

В рамках даної роботи була поставлена мета дослідження – теоретично обґрунтувати і практично дослідити умови формування технічних умінь молодших школярів в процесі позаурочної діяльності. Для досягнення поставленої мети були поетапно реалізовані всі завдання дослідження.

В рамках даної роботи ми прийняли визначення, запропоноване В. Симоненко і під технологічними вміннями розуміли засвоєні людиною способи перетворювальної діяльності на основі набутих технологічних знань відповідно до досягнутого рівня науково-технічного прогресу і виробництва. До технологічних умінь нами були віднесені вміння аналізувати зразок виробу, вміння складати план робіт, вміння організувати робоче місце, вміння вибору засобів навчання, володіння технологічною термінологією, вміння виконувати розмітку за шаблоном.

Для формування технологічних умінь в початковій школі слід максимально використовувати можливості позаурочної діяльності, що дозволить у знаній мірі вирішити проблеми технологічного навчання та виховання молодших школярів. Навчання технології, в рамках впровадження Федерального державного освітнього стандарту виходить на більш якісний рівень. Сьогодні від учня потрібно не тільки знання багатьох сучасних технологій, а й вміння переносити ці знання з одного технологічного процесу на інший. Сформувати глибокі пізнавальні Інтереси до предмету у всіх учнів неможливо і, напевно, не потрібно.

Нами проведено констатувальне дослідження та визначено рівень сформованості технологічних умінь молодших школярів, результати якого дослідження засвідчили перевагу низького та середнього рівнів сформованості досліджуваних показників.

Отримані результати констатувального дослідження вказують на доцільність оптимізації процесу формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності. Це дало підстави теоретично

обґрунтувати організаційно-методичне забезпечення формування технологічних умінь у процесі позаурочної діяльності, що охоплює методи, прийоми, засоби та педагогічні умови.

Формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності може здійснюватись за допомогою використання різних технологій, засобів і форм роботи. Серед найбільш результативних слід виділити проектну технологію, використання ІКТ, методу проблемного навчання, ігрові методи навчання, конструювання, моделювання.

До педагогічних умов, сприятливих для формування технологічних умінь у процесі навчання, ми віднесли:

- забезпечення динамічного технологічного середовища;
- формування гуманістичного особистісно-орієнтованого поля праці;
- створення простору для творчої самореалізації учнів;
- рефлексивне управління процесом формування технологічних умінь молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Б. Система «техносвіт – технологічна освіта»: теоретико-методичний аспект : монографія. Умань : ПП Жовтий, 2013. 294
2. Андрошук І. В., Андрошук І. П. Теорія та методика виховної роботи : практикум для студ. спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання, технології, інформатика)». Хмельницький : ХНУ, 2016. 124 с.
3. Андрошук І. В., Андрошук І. П. Методика трудового навчання : практикум для студ. спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». Хмельницький : ХНУ, 2017. 140 с.
4. Андрошук І. Позаурочна предметно-перетворювальна діяльність учнів. Педагогічний вісник: наук.-пед. журнал Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2015. № 3 (41). С. 2–5.
5. Андрошук І. В., Андрошук І. П. Теорія та методика трудового навчання : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2018. 226 с.
6. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів. Початкова школа. 2003. № 6. С. 58–59 ; № 7. С. 59–62
7. Боринець Н. І. Проектно-технологічна діяльність учнів та вчителів трудового навчання. Освітологічний дискурс. 2010, № 1, С. 32–41.
8. Бочелюк В. Й., Зарецька В. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 248 с.
9. Варій М. Й. Психологія : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел : 5-те вид. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
11. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : метод. поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. С. 120.
12. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч.-метод. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

- 13.Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. : О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. 216.
- 14.Енциклопедія позашкільної освіти / ред. : Г. П. Пустовіт, В. В. Вербицький, Р. В. Павелків, О. Б. Петренко, А. Л. Черній, Л. М. Баліка, О. В. Геревич, О. А. Драгомерецька, Ю. І. Завалєвський, В. В. Климчук, О. В. Литовченко, В. В. Мачуський, І. О. Первушевська, О. В. Сухомлинська, Т. І. Сущенко, Л. В. Тихенко. Рівне : Зень О., 2017. 525 с.
- 15.Закон України «Про загальну середню освіту» // База даних [Законодавство України]. – URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 11.12.2018).
- 16.Казанжи І. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи : автореф. дис. ... кандидата пед.наук : 13.00.04. Одеса, 2002. 22.
- 17.Коньок М. М. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках з трудового навчання. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 53. Серія: педагогічні науки : збірник. Чернігів: ЧДПУ, 2008. С. 97–100.
- 18.Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 395 с.
- 19.Мельничук В. П. Формування техніко-конструкторських знань і вмінь учнів сільської школи в позаурочний час : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 20 с.
- 20.Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючих видів праці : навч.-метод. посіб. / В. В. Бербець, Н. В. Дубова, О. М. Коберник та ін.] ; за заг. ред. О. М. Коберника. Київ : Науковий світ, 2003. 92 с.
- 21.Моцак С. І. Методичні основи організації позаурочної роботи з історії в профільних класах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 19.
- 22.Нова школа – простір освітніх можливостей : проект для обговорення.

- Київ : ЛогосМ, 2016. 40 с.
23. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2001. Т. 2. Ж–О. 911 с.
24. Оніщук Л. А. Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти. Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи. 2016. Вип. 1 (12). С. 45–53.
25. Психологія : навч. посіб. / О. В. Винославська та ін. ; наук. ред. О. В. Винославська. Київ : ІНКОС, 2005. 252 с.
26. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. Педагогіка : історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журнал. Вип. 3. 2010. – URL : http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16/ (дата звернення: 11.11.2017).
27. Державний стандарт початкової загальної освіти від 21 лютого 2018 року № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 21.10.2018).
28. Коберник Олександр. Провідні принципи сучасної технологічної освіти учнів / Олександр Коберник // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2009. – №3–4. – С. 19–24.
29. Мачача Т. С. Стратегії розвитку технологічної освіти в середній загальноосвітній українській школі: наскрізність змісту і структури / Т. С. Мачача, В. В. Юрженко // Український педагогічний журнал / [ред. кол.; голов. Ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2017. – Вип. 2. – С. 58–68.
30. Атутов, П. Р. Роль технологического обучения в политехническом образовании школьников / П. Р. Атутов, В. А. Поляков. – Москва : Пресс, 2016. – 128 с.
31. Заєнчик, В. М. Основы творческо-конструкторской деятельности: Методы и организация / В.М. Заєнчик. – Москва : Академия, 2014. – 256 с.

32. Качнев, В. И. Формирование у обучающихся элементов конструкторско-технологических знаний и умений / В. И. Качнев. // Обучение конструированию на уроках труда. – Москва : Просвещение, 2006. – 219 с.
33. Коньшева, Н. М. Методика технологического обучения младших школьников: Основы дизайнерского образования : уч. пос. для студ. сред. пед. учеб. заведений / Н.М. Коньшева. – Москва : Академия, 2017. – 140 с.
34. Култаева, А. Х. Теоретические основы формирования конструкторских знаний, умений и навыков обучающихся на уроке технологии / А. Х. Култаева // Портал педагога – URL: <https://portalpedagoga.ru/servisy/publik/publ?id=4316> (дата обращения: 18.05.2019)
35. Андрощук І.П. Теорія та методика позаурочної художньо-технічної діяльності. Хмельницький : ПП. 2019. 222 с.
36. Вимоги до гуртків. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0073-04_4.
37. Колотилов В.В. Техническое моделирование и конструирование : учеб. пособ. для студ. пед. и-тов. / В.В. Колотилов, В.А. Рузаков, Ю.И. Иванов ; – под общ. ред. В.В. Колотилова. – Москва : Просвещение, 1983. – 255 с.
38. Ларин А.Е. Обучение. Воспитание. Творчество / А.Е. Ларин. – Москва : Высш. школа, 1977. – 256 с.
39. Моляко В.А. Психологическая система тренинга конструктивного мышления / В.А. Моляко // Вопросы психологии. – 2000. – № 5. – С. 136–141. 7. Моляко В.А. Техническое творчество и трудовое воспитание / В.А. Моляко. – Москва : Знание, 1985. – 80 с.
40. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С.О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 344 с.
41. Слюсаренко Н.В. Розвиток творчих здібностей учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці засобами ігрової діяльності: навч.-метод.

- посіб. / Н.В. Слюсаренко. – Херсон, 2002. – 148 с.
42. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич /. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
43. Белошицький О. Технічна творчість учнів у системі трудової підготовки учнівської молоді / О. Белошицький // Трудова підготовка в закладах освіти: журнал. – 2008. – №5-6. – 33-37 с.
44. Мілер'ян Є.О. Загальнотрудові політехнічні вміння та їх формування в учнів / Є.О. Мілер'ян. – К.: Знання, 1970. – 46 с.
45. Коберник О.М. Ігродизайн обдарованої дитини: теорія і практика визрівання емоцій і почуттів особистості / О. М. Коберник, В. П. Тименко, Т. О. Шевчук. – Київ : Інформаційні системи, 2009. – 210 с
46. Клименко В. В. Психологія творчості: навч. посіб. / В. В. Клименко. – Київ: Центр навч. літ., 2006. – 480 с.
47. Ботюк А. Ф. Формирование конструктивно-технических умений и навыков у младших школьников на уроках трудового обучения : метод. рек. / А. Ф. Ботюк. – Тернополь : Астон, 2004. – 37 с.
48. Веремійчик І. М. Методика викладання трудового навчання в початкових класах / І. М. Веремійчик. – Київ. – 2006. – 156 с.
49. Жлудько В. М. Формування готовності майбутніх учителів до навчання ігрового дизайну учнів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Жлудько Віра Миколаївна ; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2015. – 343 с.
50. Ильин Е. П. Умения и навыки: нерешенные вопросы / Е. П. Ильин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.voppsy.ru/issues/1986/862/862138.htm>
51. Іваненко Л.М. Гра як пізнавальна та конструктивна діяльність / Л. М Іваненко. – Харків: Фоліо, 2005. – 199 с.
52. Ильин Е. П. Умения и навыки: нерешенные вопросы / Е. П. Ильин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.voppsy.ru/issues/1986/862/862138.htm>

53. Іваненко Л.М. Гра як пізнавальна та конструктивна діяльність / Л. М Іваненко. – Харків: Фоліо, 2005. – 199 с.
54. Коберник О.М. Ігродизайн обдарованої дитини: теорія і практика визрівання емоцій і почуттів особистості / О. М. Коберник, В. П. Тименко, Т. О. Шевчук. – Київ : Інформаційні системи, 2009. – 210 с.
55. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.]. – Київ : К.І.С., 2004. – 112 с. – (Б-ка освітньої політики).
56. Луцан Н. І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну: Навчальний посібник / Н. Луцан. – К.: Видавничий дім «Слово», 2009. – 172 с.
57. Максименко О. А. Дизайн и дети / О А. Максименко. – Николаев: Евро-пресс, 2000. – 158 с.
58. Олійник О.В. Конструктивна діяльність в системі трудової підготовки молодших школярів / О.В. Олійник // Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 квіт. 2016 р., м. Одеса. – Одеса: Південна фундація педагогіки, 2016. – С.84–87.
59. Оршанський Л.В. Теоретико-методичні засади художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Леонід Володимирович Оршанський. – К., 2009. – 41 с.
60. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. М. Бим-Бад ; редкол.: М. М. Безруких и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
61. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
62. Початкова дизайн-освіта: готовність учителя до художньої праці з обдарованими учнями : монографія / за ред. В. П. Тименко – Київ : Інформ. системи, 2010. – 249 с.

63. Сидоренко В. К. Проектно-технологічний підхід як основа оновлення змісту трудового навчання школярів / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 1. – С. 2–4.
64. Тименко В.П. Діагностика обдарованості засобами дизайн-освіти / В.П.Тименко // Професійно-художня освіта України. – К.: Ялта: Принт-Издат, 2009. – С.92-97.
65. Тименко В.П. Ігродизайн обдарованої дитини: визрівання емоцій і почуттів особистості: монографія / В.П.Тименко, О.М.Коберник, Т.О.Шевчук. - К.: Вид-во ІОД, 2009. – 250 с.
66. Тименко В.П. Метод проектів на заняттях з художньої праці / В.П.Тименко // Початкова школа. - № 8. – 2000. – С.23-25.
67. Тименко В. П. Методика трудового навчання: технічної і художньої праці. Теоретичні засади і емпіричний досвід початкової дизайн-освіти : метод. посіб. / В. П. Тименко, В. В. Вдовченко ; АПН України, Ін-т обдар. дитини. – Київ : Інформ. системи, 2009. – 332 с.
68. Тименко В. П. Теоретичні і методичні основи формування конструктивних умінь в учнів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / Тименко Володимир Петрович. – Київ, 2010. – 520 с.
69. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
70. Хорунжий В. І. Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання / В. І. Хорунжий. – Тернопіль : Астон, 2014. – 280 с.
71. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>. – Загл. с экрана. – Язык русс.
72. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вчителів

«Розвивально-виховний потенціал технологічної освіти молодших школярів»

Прізвище Ім'я По Батькові: _____

Місце роботи: _____

Стаж роботи в школі ____

1. Яку роль Ви відводите технологічній освіті та урокам технологічного навчання в різнобічному розвитку особистості (підчерк нуть або дописати): визначальну, істотну, другорядну, незначну.

2. Які можливості для різнобічного особистісного розвитку при навчанні мають учні на Ваших уроках (підкреслити та / або дописати): повноцінні, суттєві, посередні, незначні, _____

3. На які напрямки розвитку дітей ви звертаєте більше уваги на уроках? Оцініть за 10-бальною шкалою від 10 (основну роль) до 1

(незначну роль) за напрямками розвитку особистості: моральне ____, естетичне ____, розумове ____, творче ____, фізичне ____, емоційне ____, розвиток загальнонавчальних умінь і навичок ____, розвиток соціокультурної компетентності ____, інші напрямки: _____

4. Як ви думаєте, яке значення мають різні види технологічної діяльності для розвитку особистості? Оцінити кожен вид діяльності за 10-бальною шкалою відповідно до напрямків розвитку: визначення властивостей оброблюваних матеріалів, дотримання техніки безпеки під час роботи з різними інструментами, ознайомлення з різними технологіями, ознайомлення з відомостями про походження різних матеріалів та інструментів, ознайомлення з графічною грамотою, творчі завдання організація робочого місць ?

5. На Вашу думку, що потрібно вдосконалити для більш ефективного розвитку школярів на уроках: власні знання та вміння, облаштування Кабінету, програми, якість підручників, забезпечення підручниками, інше:

6. Якими навчальними книгами Ви користуєтесь?

7. Як впливає використання підручників "Дизайн і технологія" на організацію навчання школярів? Підкреслити та / або дописати: не впливає; працювати стало складніше, підручник заважає; працювати стало легше, уроки стали більш цікаві, різноманітні, насичені; підручник допомагає (в чому)

8. Яке відношення до уроків технологічного навчання переважає серед ваших учнів(підкреслити і дописати): захоплене, з любов'ю, активне, позитивне, байдуже, негативне,

Анкета для вчителів початкових класів

Шановний (а) колега! Звертаємося до Вас з проханням ознайомитися з цією анкетною і відповісти на питання, представлені в ній. Ваші відповіді нададуть істотну допомогу в дослідженні проблеми формування технологічних умінь молодшого школяра. Заздалегідь дякуємо Вам за участь у дослідженні.

1. Ваше ставлення до уроків технологічного навчання: - проводжу при необхідності; - не проводжу; - проводжу із задоволенням. (Потрібне підчеркнути).

2. Які завдання, на Ваш погляд, потрібно ставити до уроків технологічного навчання в початковій школі?

3. Чи використовуєте ви на уроках особистісно-діяльнісний підхід? В чим це проявляється 4. Чи організуєте Ви роботу над творчим проектом? Так. Ні (нужное підкреслити).

5. Як ви вважаєте, які компоненти можуть складати зміст Поняття «технологічні вміння». Назвати найбільш важливі.

6. Чи звертаєте Ви увагу на формування технологічних умінь школярів у процесі позаурочної навчальної діяльності? Завше. Іноді. Не звертаю (потрібне

підкреслити). У чому це проявляється?

7. Чи залучаєте ви батьків до роботи з формування технічних умінь молодших школярів? Так. Ні. У чому це проявляється?

8. Якою методичною літературою Ви користуєтеся, вивчаючи проблему формування технологічних умінь особистості?

9. Які труднощі ви відчуваєте в роботі з формування технологічних умінь молодших школярів?

10. Яке відношення до уроків праці у молодших школярів? Люблять, із задоволенням працюють). Байдужий. Негативний (Потрібне підкреслити).

11. На які з названих характеристик об'єкта праці ви звертаєте

Увагу учнів? Розставити ранг за ступенем значущості: 1) акуратність; 2) точність; 3) міцність; 4) корисність; 5) колірне рішення; 6) відповідність частин; 7) економічність; 8) екологічність; 9) оригінальність; 10) простота.

12. Які з названих морально-вольових якостей сприяють формуванню технологічних умінь молодшого школяра? Виставити ранг

за ступенем значущості: 1) уважність; 2) дисциплінованість; 3)

наполегливість; 4) організованість; 5) акуратність; 6) ощадливість; 7) чуйність; 8) винахідливість; 9) старанність; 10) самостійність.

13. Які знання з різних областей слід враховувати при виконанні практичних робіт? Розставити ранг за ступенем значущості: 1) мате матика; 2) графіка; 3) історія; 4) економіка; 5) Екологія; 6) дизайн; 7) естетика; 8) ергономіка.

14. У чому ви бачите причини низького рівня сформованості технологічних умінь молодшого школяра?

Анкета для батьків молодших школярів

Шановні батьки! Звертаємося до Вас з проханням ознайомитися з цією анкетною і відповісти на питання представлені в ній. Ваші відповіді будуть використані в науково-практичній роботі. Врахування ваших думок, пропозицій та побажань допоможе покращити роботу з формування технологічних умінь молодшого школяра. Заздалегідь дякуємо Вам за участь у дослідженні.

Дата.

Школа.

Клас.

1. Ви поважаєте дитину як особистість (так, ні)?
2. Назвати риси характеру своєї дитини, які ви вважаєте-по хибними-негативними
3. Які якості Ви б хотіли бачити в своїй дитині в майбутньому (через десять років)?
4. Які методи виховної роботи ви використовуєте найчастіше?
Особистий приклад, вимога, переконання, покарання, заохочення (потрібне підкреслити).
5. Ваше ставлення до уроків технологічного навчання? (Потрібне підкреслити): - серйозна справа, на яку треба звертати належну увагу; - другорядний предмет, не заслуговує на увагу ; - не замислювалися над цим.
6. Як ви думаєте, яка основна мета предмета «технологічне навчання"? (Потрібне підкреслити): - навчити дитину правильно організувати і виконувати предметно-практичну діяльність; - розвивати риси особистості, важливі для технологічної діяльності (акуратність, дисциплінованість, самостійність).
7. Чи пропонує ваша дитина використовувати в різній діяльності раціональні способи роботи? Так. Часто. Іноді. Ні (потрібне підкреслити).
8. Чи практикуєте ви у своїй родині попереднє обговорення роботи? Завше. Іноді. Ніколи (потрібне підкреслити). - Бере участь у цьому дитина? Так. Ні.

9. Ви аналізуєте разом з дитиною умови виконання майбутньої діяльності?

Завше. Іноді. Ніколи (потрібне підкреслити).

10. Як ваша дитина долає труднощі? - перед труднощами підходить відразу за допомогою; - звертається за допомогою; - намагається подолати сам; - не змогли відповісти (потрібне підкреслити).

Завдання для молодших школярів

Завдання 1. Мета – виявити фактичний рівень сформованості технологічного вміння аналізувати зразок виробу.

Метод дослідження індивідуальне опитування.

Обладнання-картки, модель алгоритму «аналіз зразка виробу».

Завдання 1. Перевірити рівень сформованості вміння визначати орієнтири і кодувати необхідну інформацію.

Завдання-подивися на таблицю і склади в правильному порядку модель алгоритму зразка.

Модель алгоритму вірний порядок

1 для виготовлення виробу будуть потрібні

2 це

3 виріб якої форми

4 для виготовлення виробу необхідно виконати операції

5 виготовлено з

6 скільки у виробі деталей

7 колір деталей

8 для виготовлення виробу будуть потрібні інструменти

9 призначення виробу

10 виріб Плоский / об'ємний

11 деталі з'єднані ніж

Завдання 2. Перевірити вміння планувати етапи аналізу зразка виробу (рядок алгоритму «аналіз зразка виробу»).

Завдання-подивися чи вірний алгоритм представлений тут, що потрібно виправити і доповнити?

Завдання 3. Перевірити вміння використовувати модель в роботі.

Завдання – розкажи докладніше про твої дії.

Завдання 2. Мета-виявити рівень сформованості технологічного вміння планувати етапи майбутньої роботи.

Метод дослідження-індивідуальне опитування.

Обладнання-модель алгоритму»виготовлення багатодетальних з делій".
Виріб-пташка.

Завдання 1. Перевірити вміння ділити технологічний процес на від слушні етапи.

Завдання-тобі необхідно зробити іграшку-пташку. Розкажи, Як ти будеш виконувати дане завдання? Які етапи роботи ти можеш виділити?

Завдання 2. Перевірити вміння кодувати інформацію.

Завдання - ти розповів етапи роботи, у мене є картки, на яких дані етапи роботи представлені. Розкажи по картках етапи і опиши дії.

Завдання 3. Перевірити вміння будувати модель технологічного процесу.

Завдання-вибравши потрібні картки, розклади їх в тому порядку, в кото ром будеш виконувати роботу.

Завдання 4. Перевірити вміння використовувати модель на практиці.

Завдання-спробуй зробити таку ж роботу, як у мене, працюй по планом, який ми з тобою склали

Завдання 3. Мета-виявити рівень сформованості технологічного вміння організувати робоче місце.

Метод дослідження-вивчення практичної роботи дітей.

Обладнання-папір, тканина, олівець, шаблон, підставка для ки сточки, клей, ножиці, шило, картки, модель алгоритму «твое робоче місце».

Завдання 1. Перевірити знання про майбутній дії і вміння визначити орієнтири.

Завдання-приготувати всі необхідні матеріали та інструменти, розклавши все по своїх місцях.

Завдання 2. Перевірити вміння кодувати необхідну інформацію.

Завдання-виберіть на картках тільки ті матеріали та інструменти, які стануть в нагоді в роботі (виріб – аплікація)

Завдання 3. Перевірити вміння організувати робоче місце.

Завдання-яким чином і які матеріали будете використовувати для роботи?

Завдання. Перевірити вміння використовувати модель в роботі.

Завдання-наведіть порядок на робочому місці, Зберігайте порядок в протягом всієї роботи як показано в зразку.

Завдання . Мета-виявити види моделей найбільш доступні де тям молодшого шкільного віку.

Метод дослідження-індивідуальне опитування

Завдання-дітям пропонується зробити сувеніри на тему «Міньйон» і розповісти про етапи своєї роботи (для виконання пропонується предметний зразок, схематична інструкційна карта)

Завдання . Мета-визначити рівень володіння технологічною термінологією.

Метод дослідження-вивчення практичної роботи дітей.

Обладнання-картки із зображеними матеріалами: кусачки, пластилін, ножиці та ін.

Завдання . Перевірити вміння визначати орієнтири і кодувати ін формацію.

Завдання - на картках зображені матеріали, з яких ви будете робити саморобку-іграшку, на інших картках інструменти, які для цього знадобляться. Назвіть, що ви будете використовувати в роботі?

Завдання . Перевірити знання про матеріали та інструменти та вміння де лити предмети на групи для складання стрічки термінів.

Завдання-заповни правильно таблицю, в 1 віднеси матеріали, другу інструменти, які необхідні для роботи? Які помилки тут допущені, знайди їх.

Завдання Мета-виявити показники сформованості технологічного вміння розмічати деталі за шаблонами і кресленнями.

Завдання . Перевірити знання про виконання майбутніх дій.

Завдання-Вам необхідно зробити вироби, для цього у вас є зразок і шаблон для розмітки, Розкажіть і опишіть свої дії.

Завдання . Перевірити вміння кодувати інформацію.

Завдання-виправте всі допущені помилки, які допущені:

- Не слід щільно притискати інструмент, шаблон до заготівлі.
- Лінію проводити слід кілька разів.

- Кілька разів перевіряти відкладені розміри.
- Використовувати для розмітки тільки справні інструменти, якісно виконані шаблони і трафарети.
- Виконувати розмітку по лицьовій стороні.
- Розмітку завжди виконують так, щоб було менше відходів.

Завдання 3. Перевірити вміння використовувати модель в практичній діяльності. Завдання-опишіть свої дії, виконайте завдання за зразком.